

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

Tweemaandelijks Kultureel Tijdschrift van de Heemkundige en
Historische Kring Gent V.Z.W.

Redactie-adres : Sint-Lievensdoorgang 1, 9000 Gent

8ste Jaargang nr. 5

15 september 1979

Ere-voorzitter : J. Tytgat, ere-notaris.

Voorzitter : G. Hebbelynck

Onder-Voorzitter : H. Collumbien

Secretaris : R. Van Geluwe

Penningmeester : A. Verbeke

Ruildienst : Van Geluwe-Eggermont A., Maisstraat 235, Gent

Secretariaat : Maisstraat 235, Gent. - Tel 26 23 28

Postrekening : 000-105.04.73-60 - Heemkundige en Historische
Kring Gent, Koggestraat 14, Gent

Lidgeld : 200 fr. per jaar.

INHOUD

Gent in 1866	231
De Cholera-epidemie van 1866	250
De Volkstelling van 1866	259
Rivieren en Kanalen te Gent	265
Felix de Vigne	274
Nieuw Liedeken	277
Straatnamen	279
Bibliografie	280
Te Gent	284

Bibliotheek en wekelijkse bijeenkomsten : in het Documentatie-
centrum voor Streekgeschiedenis, Convent Engelbertus, Groot Be-
gijnhof, huis nr. 46, Sint-Amandsberg : elke zondag van 10 tot 12
uur. (uitgenomen op feestdagen). Gesloten in juli en augustus.

Verantwoordelijke uitgever : G. Hebbelynck, Voorhoutkaai 40, Gent
Elke auteur is alleen verantwoordelijk voor zijn bijdrage

Uitgegeven met de steun van het stadsbestuur van Gent en van het
Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen.

OP ZONDAG 30 SEPTEMBER om 10 UUR : BEZOEK AAN HET RYHOVESTEEN onder de leiding van de Heer Conservator Joan Vandenhaute, diensthoofd Dienst Monumentenzorg en Stadsarcheologie (historiek, opgravingen, restauratie, bestemming). SAMENKOMST : ONDERSTRAAT nr. 22

OP WOENSDAG 17 OCTOBER om 20 UUR in de Conferentiezaal van het Cultureel Centrum Bank Brussel-Lambert, Graaf van Vlaanderenplein 5 Gent Voordracht door de Heer L. Hoste over "BONDIGE GESCHIEDENIS VAN HET POPPENSPEL TE GENT" met dia-projectie.

Mededeling : De nummer 2 en 10 van de jaargang 1973 van Ghendtsche Tydinghen zijn uitgeput.

AANVULLENDE LEDENLIJST

- 1462. Mw De Bleecker-Ingelaere H. Tolhuislaan 15 9000 Gent
- 1463. Van den Boogaerde Et. Vogelenzang 39 9000 Gent
- 1464. Dr. Lambein W. Wolterslaan 103 9110 Sint-Amandsberg
- 1465. Rombaut Fr. Forelstraat 98 9000 Gent
- 1466. Van den Neste A. Steenweg op Gent 214 1080 Brussel
- 1467. Verbrugghen J. Dorpplein 80 9520 Sint-Lievens-Houtem
- 1468. Vanhooren M. Pres. F.D. Rooseveltlaan 275 9000 Gent
- 1469. De Meulemeester A. Fortlaan 67 9000 Gent
- 1470. Maenhaut R. Schooldreef 93 9219 Gentbrugge
- 1471. Michiels A. Antwerpsesteenweg 76 9130 Lochristi
- 1472. De Potter M. Vrijheidslaan 7 9000 Gent
- 1473. Mw Andries D. De Guchtenaerestraat I 9219 Gentbrugge
- 1474. Mw Van Loo F. Strandlaan 289 8460 Koksijde
- 1475. Graaf Goethals de Nieuland Graaf H. Goethalslaan 21 9720 De Pinte
- 1476. E.P. Bibliothecaris Sint-Barbaracollege Savaanstraat 33 9000 Gent
- 1477. Vervaeet R. Belgradostraat 81 9000 Gent
- 1478. Pauwels J. Molenstraat 17 9110 Sint-Amandsberg
- 1479. Mw Van Rooy H. Wolterslaan 13 9110 Sint-Amandsberg
- 1480. Mej. Vercauteren I. Guido Gezellestraat 20 9000 Gent
- 1481. Mw Peeters H. Holstraat 3 9000 Gent
- 1482. Mej. De Clercq M.-J. Kouter 169 9000 Gent
- 1483. De Smet E. De Gruyterstraat 19 9220 Merelbeke
- 1484. Mw Derudder-De Brabander Cl. Slinke Molenstraat 55 9000 Gent

GENT IN 1866. Het cholera-jaar

2 januari : Stad Gent. Openbare aanbesteding voor de afbraak van het oud entrepot en van twee huisjes op de Coupure. De aanbesteding zal toegewezen worden voor een bedrag van 15 055 fr. te betalen aan de stad.

Op de markt worden de aardappelen verkocht tegen vijf frank per 100 kg; de boter tegen 2,55 fr. tot 2,65 fr. per kg., de eieren tegen 2,14 fr. tot 2,23 fr. per 26.

17 januari : Gisteren zijn 25 vrijwilligers uit Gent vertrokken om te Rome dienst te nemen bij de pauselijke zouaven. Tien van vrijwilligers behoren tot het bisdom Gent. In het jaar 1866 zullen 26 Gentenaars vertrekken om dienst te nemen bij de pauselijke zouaven, waaronder Carlos d'Alcantara, Felix de Hemptinne en Ernest Kervijn de Volkaersbeke.

28 januari : Heden is de Katholieke Kring gevestigd in het Hotel de Nockere op de Poel met een luisterrijk banket geopend. De zaal was schitterend versierd en meer dan 200 gasten namen deel aan het banket. Er waren talrijke toasten aan de Paus, aan de Koning en aan de Bisschop.

30 januari : De verbreding van de Bagattenstraat gaat stilaan voort. Een aantal huizen werden afgebroken.

Dicht bij de Zuivelbrug ligt een vlootje van zeven Hollandse tjalken alle met haring geladen en die 5000 manden van deze volksspijs hebben aangebracht. Een dezer schepen, die reeds zijn achtste reis van het seizoen doet, heeft daarbij 11 664 kg. Hollandse kaas aan boord. Dank zij bisschop Bracq en het kapittel van de kanunniken van Sint-Baafs zullen onze talrijke landgenoten te Rijsel en omgeving, die er in de fabrieken werken, geestelijke verzorging ontvangen. Eerwaarde Heer A. Coemans is benoemd tot geestelijk bestuurder van het klooster Arme Klaren te Rijsel en tot zieleherder van de Vlamingen. Volgens verslagen van de politie weken tussen 18.5.1861 en 19.12.1863 4 473 Gentenaars, meestal textielarbeiders uit naar Rijsel en omgeving. (Bron : S.A.G. : reeks R 7 U). Een aantal zal wel teruggekeerd zijn, naar velen zullen er zich definitief hebben gevestigd.

3 februari : De inschrijvingen voor een nieuwjaarsgift aan de Paus bedragen op heden in het bisdom Gent ongeveer 66 000 fr. In de verschillende provincies van ons land is nagenoeg 250 000 fr. ingezameld. De nieuwe Marcellisbrug werd in gebruik genomen.

12 februari : In zijn Vastenbrief vestigt bisschop Bracq de aandacht

STAD GENT.

Het Collegie van Burgemeester en Schepenen,

Gezien het artikel 24 van het reglement van den 3 augusti 1850, nopens de beluiken, doorgangen en blinden, behelzende het gene volgt: « De eigenaers van beluiken en « blinden zyn gehouden, telken jare, de huizen, « zoo binnen als buiten, te doen witten, gelyk « ook de gangen en doorgangen en zulks wel « op het tydstop door het Kollegie te bepalen. « Vooraleer tot witten over te gaen, zullen alle « de muren afgeschraapt worden. »

BESLUIT :

Art. 1. Het witten en afschrapen der huizen, zoo binnen als buiten, gangen en doorloopen zullen ten koste van wie het behoort moeten gedaan worden, te beginnen van den 1 april aanstaande, en geeindigd moeten zijn vóór den 30 juni opvolgende.

Art. 2. De eigenaers die zich daaraan, binnen den hier voren bepaalden tijd, niet zouden gedragen hebben, zullen vervolgd worden krachtens art. 34 en navolgende, van het besluit van 3 augusti 1850.

Art. 3. Het tegenwoordig besluit zal in alle de beluiken en blinden, alsook in de huizen in kamers verhuurd der stad aangeplakt en op de gewone wijze afgekondigd worden.

Art. 4. De opperkommissaris van policie is met de uitvoering van het tegenwoordig besluit gelast.

Gedaan ten Stadhuize, den 26 maart 1866.

Graaf DE KERCHOVE.

De Gemeente Secretaris,

C. WAELBROECK.

Le Collège des Bourgmestre et Echevins,

Vu l'article 24 du règlement du 3 août 1850, sur les enclos, passages et impasses, ainsi conçu: « Les propriétaires des enclos et im- « passes sont tenus d'en faire blanchir, à la « chaux, les maisons tant à l'intérieur qu'à « l'extérieur, ainsi que les corridors et allées, « une fois l'an, à l'époque qui sera déterminée « par le Collège. Avant le blanchiment, tous les « murs seront grattés. »

ARRÊTE :

Art. 1. Le blanchiment et le grattage auront lieu aux frais de qui de droit, dans les maisons, tant à l'intérieur qu'à l'extérieur, les corridors et allées, à partir du 1 avril prochain, et devront être achevés avant le 30 juin suivant.

Art. 2. Les propriétaires, qui ne s'y seront pas conformés dans le délai prescrit ci-dessus, seront poursuivis en vertu de l'art. 34 et suivant de l'arrêté du 3 août 1850.

Art. 3. Le présent arrêté sera affiché dans tous les enclos, impasses et maisons louées en chambres de la ville et publié en la forme ordinaire.

Art. 4. Le commissaire en chef de police est chargé de l'exécution du présent arrêté.

Fait à l'Hôtel de ville, le 26 mars 1866.

Comte DE KERCHOVE.

Le Secrétaire Communal,

C. WAELBROECK.

op de Goddelijke deugden Geloof, Hoop en Liefde en verklaart : “Het Geloof zonder de Liefde is een dood geloof”. De bisschop vraagt ook “te bidden voor deze ongelukkige diocesanen, die in zonde leven. Bidt voor die verdwaalde menschen, welke aan de vrijmetselarij verbonden blijven en alzoo hunnen God, hunnen Zaligmaker verloochenen.”

26 februari : De gemeenteraad besluit het Sint-Laurentiusgesticht te sluiten en de oude vrouwtjes over te brengen naar het godshuis Schreiboorn, het Sint-Katharinagodshuis en in het Sint-Elisabethbegijnhof. Er komt natuurlijk protest in Le Bien Public en een polemiek tussen de katholieke en de liberale kranten. Volgens de Beurzencourant zijn er eigenlijk geen proveniersters meer in het godshuis, maar enkel nog elf zieke vrouwtjes.

7 maart : Op de paardenmarkt bij de Dampoort werden een vijftigtal paarden voor de omnibussen van Parijs verkocht.

10 maart : Een nieuwe vrijmetselaarsloge onder de naam van La Liberté is te Gent opgericht. Op 3 mei lezen we nog : Het lokaal gekend onder de naam Refuge van Sint-Baafs, vroeger de zetel van de vrijmetselaarsloge Les Vrais Amis en nu door de maatschappijen het Van Crombrugghenootschap en De Taal is gansch het Volk betrokken, is door de nieuwe vrijmetselaarsloge La Liberté aangekocht. (beide berichten uit de Gazette van Gent).

Frida Martens schrijft hierover : “La Liberté gesticht in 1866 door een aantal leden van de Septentrion, die van mening waren dat het tijd werd zich te scharen onder het Groot-Oosten van België en eveneens meenden dat men democratischer moest worden. Hiervan maakten vooral de jonge vooruitstrevende liberalen deel uit”. Deze splitsing is zeker het gevolg van een confrontatie tussen de meer doctrinair en de meer progressieven en zal voornamelijk tot uiting komen tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 1869. Deze evolutie moet ook gezien worden op nationaal plan. (1)

26 maart : De gemeenteraad besluit het Lakenmetsershuis geschikt te maken om er de Volksbibliotheek van het Willemsfonds in onder te brengen.

Op zondag 25 maart werd in de zaal Polka gelegen in de Vanderdonckdoorgang een volksmeeting over de kishervorming door de Verenigde Werkersmaatschappijen ingericht. Er waren ruim een 800 toehoorders. Het algemeen stemrecht voor de gemeenteraden en de provincieraden werd verdedigd. Hendrik Kats, voorzitter van de Brusselse boekdrukkersmaatschappij en zoon van Jacob Kats, verdedigde de kishervorming en steunde zich op art. 6 van de grondwet, waarbij verklaard

BANQUET

OFFERT AU NOM DE LA VILLE DE GAND

PAR

M^r le Bourgmestre et Mme la Comtesse de Kerchove de Denterghem

ILL. MM. LE ROI ET LA REINE ET A LA FAMILLE ROYALE.

LE 9 JUILLET 1863.

MENU

POTAGES.

- La Bisque d'écrevisses.
- Le Consommé à la jardinière.

POIS D'ŒUVRES.

- Les Quenelles farcies à la Jmol.
- Les Couchées à la Bohémienne.

RELEVÉS

- Le Saumon glacé, sauce Normande.
- Les Filets mignons à la Varin.
- Les Dindonneaux à la Périgieux.

ENTRÉES.

- Les Cotelettes de prés salés, sauce venaison.
- Les suprêmes de Pintades à la Royale.
- Les Escalopes de foies d'oie en croutades.
- Les ris de veau à la Stanley.
- Les aspies de soles.

SORBETS GLACÉS

ENTREMETS DE LÉGUMES.

- Les Truffes du Périgord à la serviette.
- Les Haricots verts à l'anglaise.

ROTIS.

- Les Chapous du Mans au cresson.
- Les Canetons de Rouen.
- Les Cailles de vigne aux eroutons.
- Les Ortolans.

PLATS FROIDS.

- Les Chauds-froids de noix de volaille.
- Les Buissons de homards.
- Les pâtés de Perdreaux rouges de Strasbourg.

PÂTISSERIES

- Les Crèmes panachées.
- Les gelées printannières.
- Les Nougats à la Provençale.
- Les Meringues.

GLACES

Dessert — Fruits et Compotes.

wordt dat alle Belgen gelijk zijn voor de wet. Ook De Ridder, voorzitter van de Gentse Wevers, verdedigde het algemeen stemrecht. Op een zitting van de gemeenteraad zal Voituron aandringen om een motie te stemmen ten voordele van de kieshervorming, maar de motie werd door de gemeenteraad niet aanvaard.

31 maart : In de bloemisterij Van Houtte staan 340 000 hyacinthen in bloei.

4 april : In het uitstalraam van het huis Bourdon in de Veldstraat staat een prachtige gotieke remonstrans, gemaakt op bestelling van mgr. Dupanloup, bisschop van Orléans, die de werken van Bourdon op de tentoonstelling te Mechelen bewonderd heeft.

6 april : Volgens de Gazette van Gent werken thans in de Grasfabriek 1400 werklieden. De directie heeft de toelating gevraagd het aantal spinnen te vermeerderen tot 150 000 en het aantal weefgetouwen tot 1500, met bijvoeging van machines voor 300 P.K. en acht stoomketels.

11 april : Sedert het sluiten van de muntovereenkomst tussen België, Frankrijk, Zwitserland en Italië is er geen reden meer om de Zwitserse munten te weigeren. De munten van deze vier landen hadden dezelfde waarde.

15 april : De meeste markten melden een grote afslag op het katoen.

18 april : Reeds vroeger hebben we gezien, dat van bij de stichting van het Vlaamsch Verbond de samenwerking tussen liberale en katholieke flaminganten te Gent schipbreuk had geleden. In de Gazette van Gent van 18 april lezen we : "De liberale afdeling van het Vlaamsch Verbond te Gent heeft zijn naam gewijzigd in Vlaamsch Liberale Kiesvereniging. Men heeft besloten geen deel meer te maken van het Vlaamsch Verbond en geen deel te nemen aan de landdag, die de Antwerpsche Nederduitsche Bond te Gent zal inrichten op zondag 22 april. De bedoeling van de landdag - waarvan het initiatief van buiten Gent kwam - was een formule op te stellen, die aan de kandidaten bij de komende verkiezing zou worden voorgelegd, alsmede de herinrichting van het Vlaamsch Verbond te Gent. De landdag, gehouden in de zaal Parnassus werd een totale mislukking. De Antwerpse volksvertegenwoordiger Jan de Laet voerde er het woord, alsook De Ridder en Bilen, die verklaarden dat de Vlaamse werklieden altijd werden verdrukt. Er was veel getwist en ruzie onder het publiek. Men besloot een tweede poging te doen op 21 mei. De Gazette van Gent schreef, dat van de 1500 aanwezigen velen gekomen waren om de landdag te storen. De voorzitter kon niet aan het woord komen, zelfs vuist- en stok-

GRAND THÉÂTRE DE GAND.

Direction de M. A. VIZENTINI.

LUNDI 9 Juillet 1866

SPECTACLE GALA

à l'occasion du séjour de

LA FAMILLE ROYALE

A GAND.

Pour cette représentation extraordinaire la Direction a fait appel au concours de quatre premiers sujets du Théâtre Impérial Italien de Paris.

IL TROVATORE

Opera in quattro atti, musica di GIUSEPPE VERDI.

Principaux interprètes :

PANCANI
(Maurico).

STERBINI
(Comte di Luna).

GROSSI
(Azucena).

CALDERON
(Leonora).

NOTA. — Au Théâtre impérial Italien de Paris comme en Italie, *Il Trovatore* se joue sans Ballet, mais dans l'intention d'être agréable au public, la Direction a engagé trois danseuses de Paris pour exécuter le Ballet intercalé d'ordinaire au troisième acte, sur les théâtres français.

Grand Pas de

LA BOHÉMIENNE

dansé par

Mlle MARIQUITA

Première danseuse du Théâtre de la Porte Saint-Martin de Paris, secondée par Mlles Rose et Camille, danseuses du même théâtre.

Une prochaine affiche donnera tous les détails de cette représentation.

Prix des Places :

Premières, Stalles et Baignoires fr. 6-00. — Parquet numéroté et Secondes de face fr. 4-00. — Parquet et secondes de côté fr. 3-00. — Parterre numéroté fr. 2-50 — Parterre et troisièmes de face fr. 2-00. — Troisièmes de côté fr. 1-25. — Galerie 50 centimes. — Paradis 25 centimes.

Selon l'usage il sera perçu 25 centimes par coupon pour droit de location.

Le bureau de location sera ouvert à dater du 23 Juin de 11 à 1 heure.

AVIS IMPORTANT. — Messieurs les abonnés qui voudront retenir leurs places, auront la préférence jusqu'au 1er Juillet inclus; à partir du 2 Juillet, les places non retenues seront données au Public par ordre d'inscription.

slagen kwamen er bij te pas. De landdag was een strijdtoneel geworden tussen katholieken en liberalen. Er verscheen een protest tegen het optreden van de liberalen en ondertekend door Emiel Moyson (Brussel), K. Van Acker (Gent), De Ridder (Gent) en Thijs (Brussel). In dit protest lezen we : "Gent en gansch Vlaanderen zullen oordeelen tusschen ons en degenen, die vergeefs door geweldenarijen den voortgang der Vlaamsche volkszaak pogen tegen te houden. Meer dan ooit is onze kreet : in Vlaanderen Vlaamsch". (2)

2 mei : Prof. Charles Andries wordt schepen van Openbare Werken ter vervanging van schepen de Maere-Limnander, die zijn ontslag heeft ingediend.

11 mei : Er wordt een geval van cholera gemeld in een logementshuis op de Voetweg. (zie afzonderlijk artikel)

24 mei : Jozef Pauwels heeft het altaarstuk De Kroning van de H. Maagd geschilderd voor de kerk van Sleidinge. Vroeger had hij reeds voor dezelfde kerk "Sint-Joris de draak overwinnende" geschilderd.

Zondag 27 mei : Aan de Kuldern werd een vaandel plechtig overhandigd. Een stoet met een tiental maatschappijen stapte op naar het stadhuis.

28 mei : We hebben opgemerkt, dat de stadswerkklok sedert enkele dagen niet meer geluid wordt. Men begrijpt van hoeveel belang het is, dit eeuwenoud gebruik te onderhouden in de metropool der Belgische nijverheid, waar veel fabrieken den aanvang, het ophouden en het staken der bezigheden gewoon zijn te regelen naar de seinen van de ochtend-, middag- en avondklok van het Belfort." (Beurzencourant)

12 juni : Voor de verkiezing voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers stonden twee lijsten tegenover elkaar : een liberale lijst en een conservatieve of katholieke lijst. Er waren 7 171 kiezers, waarvan 6 702 een stem uitbrachten.

<i>Liberalen</i>		<i>Katholieken</i>	
Van der Stichelen J.	3 486	De Baets P.	3 341
Jaquemyns E.	3 424	Kervyn de Volkaersbeke	3 246
D'Elhougne F.	3 419	Delehay	3 227
Van den Peereboom E.	3 415	della Faille G.	3 220
de Kerchove Ch.	3 402	De Mahieu A.	3 209
Lippens A.	3 382	Vergauwen	3 182
De Maere-Limnander	3 338	Coppens-Bové	3 203

Zes liberalen werden rechtstreeks verkozen. Er was een ballotage voor de zevende zetel tussen De Maere en P. De Baets. De katholieke kiezers

BANQUET

offert par la

PROVINCE DE LA FLANDRE ORIENTALE

A
M. M. Le Roi et La Reine.

Le Mardi 10 Juillet 1866.

MENU

Potages / Printaniers
à la Reine
(Madrère - St Julien)

Hors-d'œuvre

Casseroles de filets de sole à la Normande
Croquettes à la Viard.

Relèves

Salmon à la Chambord
(Tous glacés)

Jambon de Honn à la France au Arès
Charons de Honn à la Bouloise

Entrées

Filets mignons de bœuf aux moules farcies
(Champagne Bouzy)

Cailles à la financière
(Château Haut Julien de 1858)

Canetons de Rouen à la Bigarade
Chando-froids de volaille aux champagneux

PUNCH à la ROMAINE.

Legumes

Haricots flageolets verts
(Opert)

Petites fèves de marais à la crème

Notis

Omniponeaux au cresson
Marrons de Bohême à la Périgord

Plats froids

Croque de son gras à la Royale
Groupe de Normande

(Château - Longaux de 1846)
Coeur de veau de nord: aux rouges truffes

Pâtisseries

Langat montée aux fruits glacés
(Mont)

Croque en bœuf: montée en massepain
Crème impériale

Gelée d'orange au champagne
Vases de fleurs glacées

Dessert et Fruits

confie aux soins

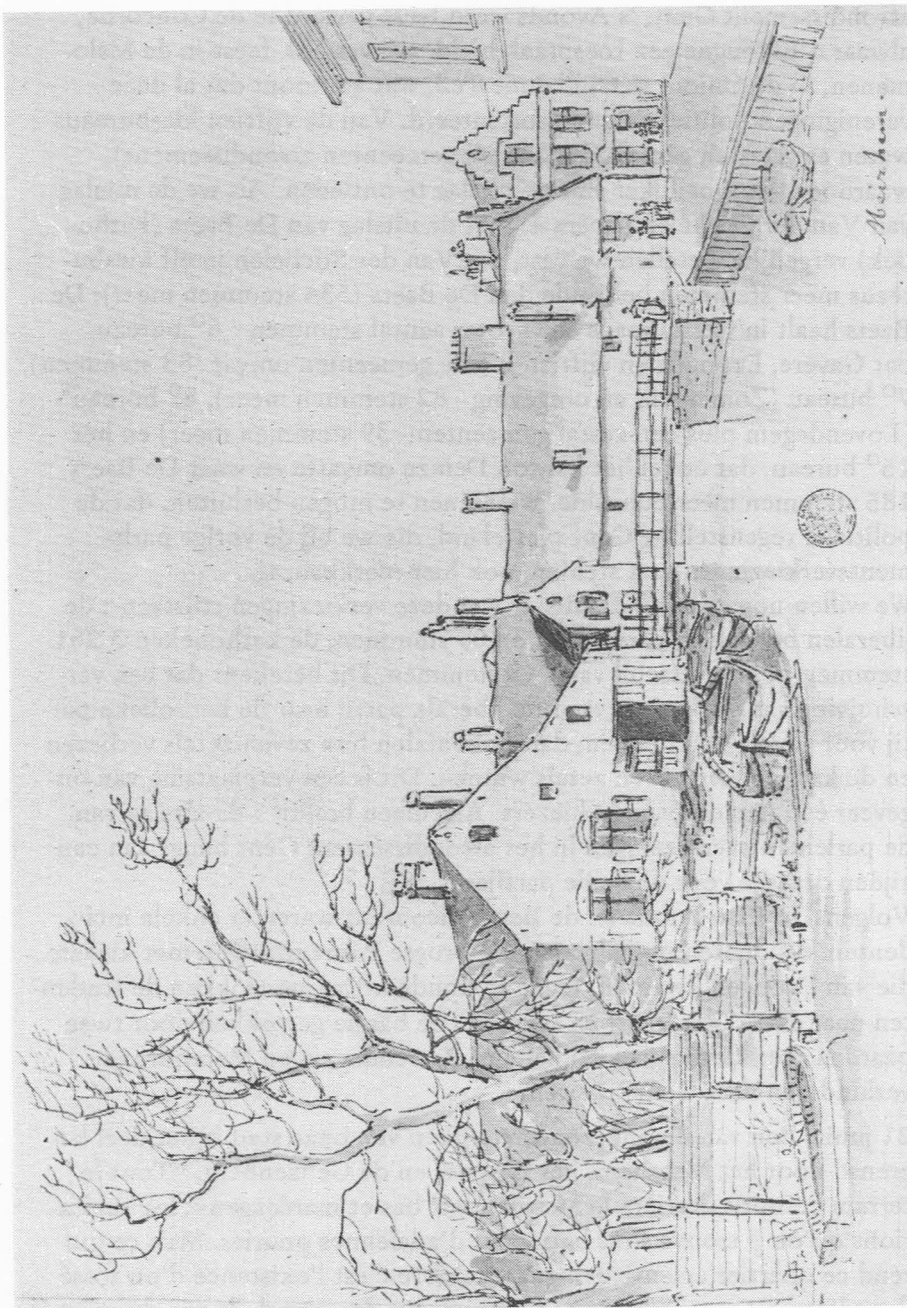
de Mr Aubry

kwamen niet opdagen en De Maere won met 3 053 stemmen tegen 141 voor De Baets. Alzo verloren de conservatieven hun enige zetel in het arrondissement Gent. 's Avonds werd feest gevierd in de Concorde, alwaar d'Elhougne een toespraak hield. Er was ook feest in de Melomanen, in de Union, in Guillaume Tell, wat aantoonde dat al deze verenigingen politiek waren georiënteerd. Van de vijftien kiesbureaus waren er veertien gemengd (Gent en gemeenten arrondissement), waardoor het moeilijker valt de uitslag te ontleden. Als we de uitslag van Van der Stichelen (liberaal) met de uitslag van De Baets (katholiek) vergelijken, stellen we vast, dat Van der Stichelen in elf kiesbureaus meer stemmen behaalde dan De Baets (534 stemmen meer); De Baets haalt in vier bureaus een groter aantal stemmen : 6° bureau, dat Gavere, Drongen en vijftien kleine gemeenten omvat (83 stemmen), 7° bureau (Zomergem en omgeving - 82 stemmen meer), 8° bureau (Lovendegem plus een zestal gemeenten - 39 stemmen meer) en het 15° bureau, dat enkel het kanton Deinze omvatte en waar De Baets 185 stemmen meer behaalde. We menen te mogen besluiten, dat de politieke tegenstelling Gent-platteland, die we bij de vorige parlementsverkiezingen vast stelden, ook hier merkbaar is.

We willen nog even bij de uitslag van deze verkiezingen stilstaan : de liberalen behaalden gemiddeld 3 409 stemmen, de katholieken 3 261 stemmen of een verschil van 148 stemmen. Dit betekent dat een verschuiving van 75 kiezers voor de liberale partij naar de katholieke partij voor gevolg zou hebben, dat de liberalen hun zeven zetels verliezen en de katholieken zeven zetels winnen. Dit is een verplaatsing van ongeveer één percent van de kiezers. Algemeen besluit : de uitslag van de parlementsverkiezingen in het arrondissement Gent hangt aan een zijden draadje voor de beide partijen.

Volgens Le Bien Public en de Beurzencourant waren er enkele incidenten. Studenten poogden aan de Brugse Poort rijtuigen met kiezers, die van Drongen kwamen, tegen te houden. Daarna trokken de studenten naar de Brugse Vaart en poogden de bargie getrokken door twee paarden met kiezers van Zomergem, Lovendegem en Merendree te verhinderen naar Gent te varen.

21 juni : Een van de ongezondste wijken van onze stad is het deel begrensd door het Meerhem, het Berouw en de Geuzenberg, "Tout le terrain compris derrière le Meirhem est bas et marécageux; les habitations qu'on y trouve sont baties sur d'anciennes prairies. Mais ce qui rend ce quartier essentiellement insalubre c'est l'existence d'un fossé dont l'eau est stagnante et corrompue. Vu du pont de la rue du repentir ce fossé n'est qu'une mare infecte couverte d'herbages en dé-

Het Meerhem

composition et répandant des vapeurs délétères" zegt het verslag. Men zal de voornaamste watertak van de Berouwbrug in het Berouw tot aan de Meersbrug aan de Geuzenberg, waar deze waterloop in de Vogelenzanggracht (thans gedempt - Blaisantvest) vloeit behouden, maar de vertakkingen die achter de huizen van het Berouw, Geuzenberg en Meerhem lopen en zeer schadelijk zijn voor de bewoners, dempen.

22 juni : De werken aan de ringspoorweg zijn begonnen.

23 juni : In de omgeving van Gent worden aanzienlijke werken uitgevoerd in verband met de ontwikkeling van het spoorwegnet. Buiten de Sint-Lievenspoort wordt een bergplaats voor locomotieven gebouwd.

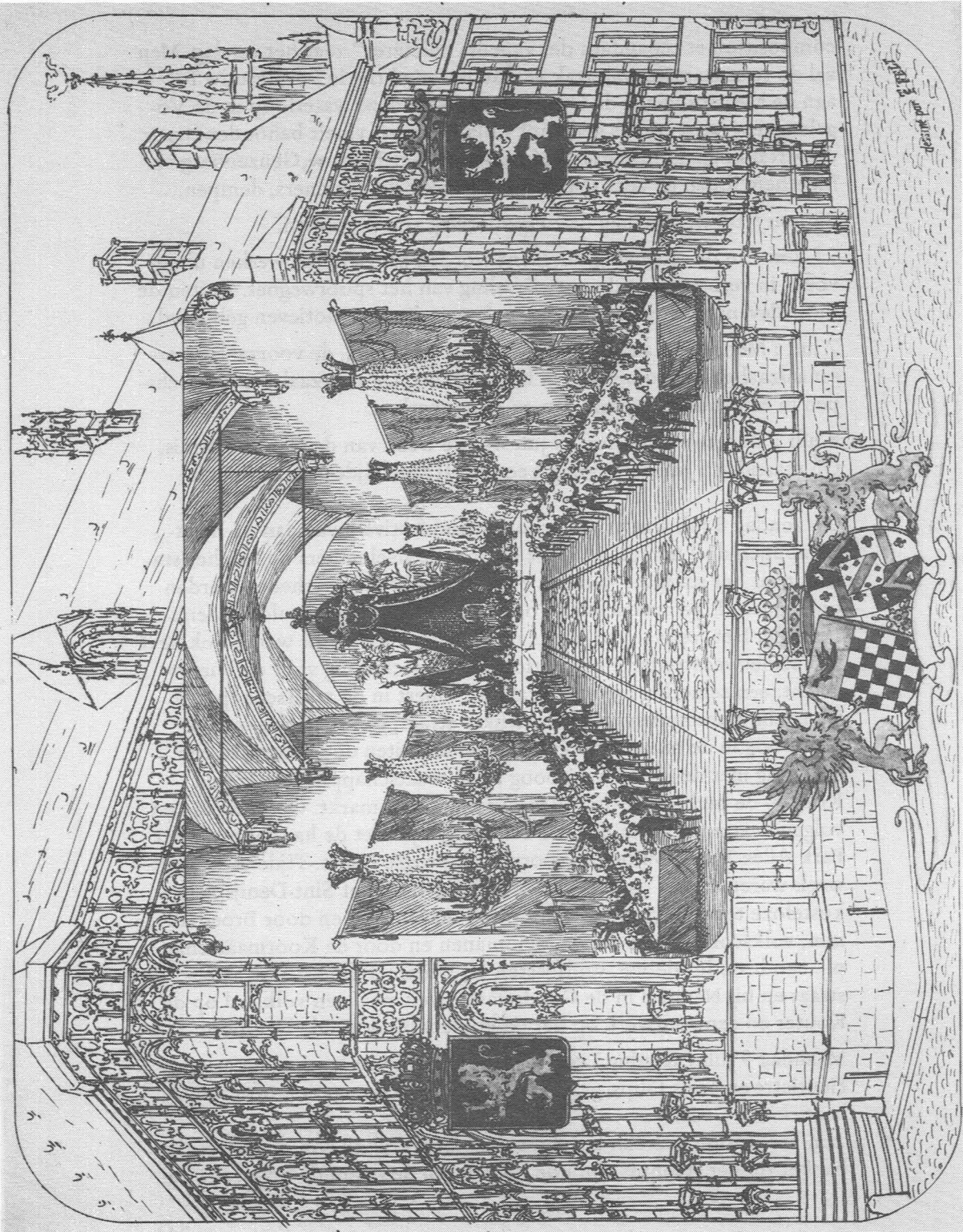
7 juli : Men werkt aan de versiering van de ingang, de voorzaal, de arsenaalzaal en de troonzaal van het stadhuis. De voorzaal werd herschapen in een tuin met graszoden en bloemperken.

8 juli : De week van 8 tot 15 juli was de week van de Gentse kermis. Op maandag 9 juli zal koning Leopold II zijn blijde intrede doen te Gent.

Op zondag 8 juli was er een groot muziekfestival, waaraan 41 maatschappijen deel namen. In stoet stapten de deelnemers op van het station naar het stadhuis, waar ze door de stedelijke overheden werden ontvangen. Elke maatschappij ontving een zilveren vergulde gedenkpenning. Het festival had plaats op de Koornmarkt. Er waren ook heel wat schietwedstrijden : een nationale schijfschieting voor de burgerwacht, een schieting met de karabijn Flobert in de maatschappij De Gentsche Karabijniers in de Kortrijkse straat, een schieting met de handboog in de maatschappij De Schelde buiten de Dampoort, een schieting met de kleine kruisboog in de maatschappij Het IJzeren Kruis in de herberg de Stad Rotterdam, Koornmarkt. Op maandag en volgende zondag zal er nog een schieting zijn met de handboog in het Park Allée Verte, buiten de voormalige Brugse Poort. Tijdens de feestweek waren er nog paardenloopwedstrijden op het Sint-Denijsplein, kosteloze toneelvertoningen door de Fonteinisten en door Broedermin, volksconcerten door de Melomanen en door de Koormaatschappij, een brooduitdeling, veldfeesten bij Willem Tell in de Bagattenstraat en bij Nemrod in de Goudstraat, twee maal een volksbal op de Kouter en een vuurwerk op het oefenplein bij de Oude Dampoort.

Maandag 9 juli : Koning Leopold II vergezeld van koningin Marie-Henriette en prins Filips, graaf van Vlaanderen brengt een officieel bezoek aan Gent.

Aan het station was een legioen van de burgerwacht opgesteld. Na het banket op het stadhuis woonde de vorst in de opera de opvoering bij

van Il Trovatore van Verdi. 's Anderendaags bracht de vorst een bezoek aan het kabinet van Minard en bewonderde er de rijke verzameling oudheden. Koning Leopold II bracht ook nog een bezoek aan de Sint-Baafskathedraal en aan het lokaal van de Koormaatschappij en woonde op het Arteveldeplein een defilé van de stadsscholen bij. Op de Lieven Bauwensplaats, plaats die in 1866 gelegen was op het huidige Frankrijklein, was een pleisteren standbeeld van Lieven Bauwens van De Vigne-Quyo opgericht. Het bronzen standbeeld zal opgericht worden in 1885.

22 juli : Te koop :

Huis en erf, zijnde de herberg La Ville de Parijs, Hoogpoort 43, opp. 119 m2. In pacht voor 780 fr. per jaar.

Huis en herberg Het Koningsken met koer, rolbaan een uitgang Lange Kalverstraat. Groot 207 m2.

Huis en herberg L'Empire du Mexique. Huidvetterken 2. Groot 68 m2.

23 juli : Op de Potjesmarkt nabij de school en achter het Sint-Pietersplein gehouden, bevonden er zich 59 paarden, waarvan er 29 verkocht werden aan een gemiddelde prijs van 200 fr. en vier ezels, waarvan er twee werden verkocht voor 38 fr.

27 juli : Architect Minard heeft het ereteken van ridder van de Orde van de Eiken Kroon van Willem III der Nederlanden ontvangen als herinnering van de vroeger diensten tijdens zijn verblijf in Nederland bewezen. In 1827 werd Minard te Amsterdam toegelaten om mede te dingen naar de prijs van Rome voor de bouwkunde. Het onderwerp van de wedstrijd was het maken van een plan voor een instituut voor Schone Kunsten. Minard bekwam niet de prijs, maar bij K.B. kreeg hij een toelage van 500 gulden en een gouden medaille. Kort daarop werd hij benoemd tot leraar in de bouwkunde aan de Koninklijke Academie te Den Haag. Na de Belgische omwenteling keerde hij terug naar Gent.

Louis Minard werd geboren te Gent in 1801. Hij volgde de lessen aan de academie te Gent. Hierboven spraken we reeds over zijn verblijf in Nederland. L. Minard ontwierp een aantal burgerlijke gebouwen : te Gent kunnen we vermelden naast de schouwburg Minard en zijn woning op de Grote Huidevettershoek het hoekhuis Vogelmarkt-Koestraat op de plaats, waar de Kleine Ameede stond (met op de gevel de portretkoppen van Jan en Hubert Van Eyck) en de grote herenwoning bij Sint-Jacobs 15. Minard bouwde ook het kasteel te Vosselare voor Gustave de Kerchove-d'Ousselghem. Hij bouwde nog een groot aantal kerken : te Letterhoutem (door brand vernield in 1936), te De Pinte,

Grafmonument "Minard"

Adegem, Huise, Sint-Martens-Lerne, Etichove, Wetteren en Melle. Minard was ook een verzamelaar van kunstwerken uit het verleden, voornamelijk in verband met de Gentse neringen. Over zijn verzameling verschenen twee werken : *Recueil descriptif des antiquités et curiosités du XIIIe au XVIIe siècle formant la collection de Louis Minard-van Hoorebeke, architecte à Gand en versierd met platen graveerd door Ch. Ongenae en Description de méreaux et autres objets anciens des gildes et corps de métiers, églises, etc.*

Minard was ook een tijd lid van de gemeenteraad voor de conservatieve partij (verkozen in 1854). Hij overleed te Gent in 1875 en ligt begraven op het kerkhof te Sint-Amandsberg. Zijn rijke verzameling werd verkocht in 1882. Enkele kunstvoorwerpen kwamen terecht in het Oudheidkundig Museum in de Bijloke te Gent.

BANQUET

offert par le Conseil Municipal, les Autorités et les Hauts-Fonctionnaires,

DE LA VILLE DE GAND

et à Madame la Comtesse Ch. de Kerchove de Denterghem.

LE SAMEDI 4 AOUT 1866.

MENU

POTAGES

Entrée de volaille
Bouillon de légumes
Roux de poulet
Sauce hollandaise
Sauce béarnaise
Sauce aux fines herbes
Sauce à l'ail
Sauce au persil
Sauce au vin blanc
Sauce au vin rouge
Sauce au jus de viande
Sauce au jus de poisson
Sauce au jus de légumes
Sauce au jus de fruits
Sauce au jus de fleurs
Sauce au jus de légumes secs
Sauce au jus de légumes verts
Sauce au jus de légumes secs et verts

SORBETS - GLACES
ENTREMETS DE LEGUMES

Rôtis de dindes
Rôtis de veaux
Rôtis de moutons
Rôtis de bœufs
Rôtis de porcs
Rôtis de volailles
Rôtis de gibiers
Rôtis de poissons
Rôtis de fruits
Rôtis de fleurs
Rôtis de légumes
Rôtis de légumes secs
Rôtis de légumes verts

FROIDS

Filet de veau
Côtelette de bœuf
Côtelette de porc
Côtelette de mouton
Côtelette de dinde
Côtelette de poulet
Côtelette de canard
Côtelette de gibier
Côtelette de poisson
Côtelette de fruits
Côtelette de fleurs
Côtelette de légumes
Côtelette de légumes secs
Côtelette de légumes verts

PÂTISSERIES

Crème blanche au sucre
Pâté au thiam
Meringue sucrée
Meringue à la vanille
Meringue à la framboise

GLACES - DESSERT - FRUITS

Confite aux épices de M. TERNET

PELT del.

F. G. S. 1866

31 juli : Te Gent verschijnt een nieuw maandblad "*Le Travail*". Stichter en uitgever is Constant Leirens, die we reeds vroeger hebben ontmoet als stichter van de krant Broedermin en als voornaam lid van het Vlaamsch Verbond. De ondertitel van het maandblad luidde : "Organe international des intérêts de la classe ouvrière. Revue du mouvement coopératif". Het tijdschrift had een bureau te Gent, te Brussel en te Parijs. Hoofdredacteur was natuurlijk Constant Leirens. In het eerste nummer lezen we : "La constitution est interprétée et appliquée dans un sens souvent opposé à son esprit. Le droit électoral est privilège des classes riches et moyennes". Met het nummer vier komt reeds een splitsing : voor ons land wordt de titel *Le Travailleur associé*, terwijl *Le Travail* verder in Frankrijk zal verschijnen. Het laatste nummer zal te Gent verschijnen op 15 juli 1867. Het doel van het maandblad is de coöperatie-gedachte als middel tot ontvoogding van de arbeiders te verspreiden. Het hoofdartikel in het laatste nummer leert ons wat meer : "Les deux fractions du parti libéral" wordt de doctrinaire vleugel van de liberalen geplaatst tegenover de progressieve liberalen. Reeds in het novemnummer had *Le Travail* zich gekeerd tegen de doctrinairers ook genoemd ministeriëlen, en dit omdat ze de regering in handen hebben.

Het is ons onmogelijk in dit artikel de inhoud van *Le Travail* en van *Le Travailleur associé* te ontleiden. De B.R.U.G. bezit een ingebonden exemplaar van voornoemd tijdschrift, dat eigendom was van Paul Voituron, en waarin onder de meeste artikels de naam van de auteur door Voituron werd bijgeschreven. Naast artikels van Constant Leirens vinden we ook een artikel geschreven door Charles Buls van Brussel (burgemeester van Brussel van 1881 tot 1899 en volksvertegenwoordiger), een vertaling van een artikel uit een Engels tijdschrift door V. Loveling en... regelmatig een hoofdartikel van Paul Voituron. Van af de splitsing op 15.11.1866 verschijnt samen met *Le Travailleur associé* een bijblad *Bulletin Belge du Travailleur associé*, bijblad, dat volledig door Paul Voituron is opgesteld.

In onze vorige artikels ontmoetten we reeds Paul Voituron als lid van de Société Huet (jg. 1975, blz. 210), voor zijn gift "en faveur des blessés et de la famille des morts des journées de février (jg. 1976 blz. 54) en in het jaar 1863, als deelnemer aan het congres te Gent, 1863, waarin hij ook verkozen wordt als lid van de gemeenteraad. We stellen vast, dat P. Voituron consequent zijn ingeslagen weg reeds als student blijft bewandelen. Later zullen we zien, dat zijn houding in 1869 een politiek gevolg zal hebben en nog later zullen we hem in 1875 opnieuw ontmoeten als progressist. (3)

3 augustus : De duivenmaatschappij Les Colombophiles in het Sint-Jorishof richt een vlucht in uit San Sebastian. Er zijn 137 ingeschreven duiven. Deze vlucht is een der verst verwijderde, die sinds lang in onze stad heeft plaats gehad.

4 augustus : In de zaal van de opera wordt aan burgemeester Ch. de Kerchove een banket aangeboden. Waarom we dit vertellen ? Enkel om de aandacht te vestigen op de menu's, die we afdrucken. Spijtig kunnen we de gekleurde schilden niet weergeven. Gastronomisch moet die tijd zeker niet onderdoen voor de hedendaagse gastronomie. Op het menu met de tekening van het stadhuis bemerkt men onderaan links de trap van Goetghebuer, die trouwens enkele jaren later zal worden afgebroken. (zie Ghendtsche Tydinghen 1977 blz. 61).

11 augustus : Als voorbereiding tot de volkstelling einde december worden alle huizen hernummerd. Het werk is toevertrouwd aan Jan Verhast; de prijs bedraagt twee centimes per huis.

14 augustus : In de fabriek Lousbergs in de Keizer Karelstraat werd door een duivelmachine de arm van een jongentje van twaalf jaar afgerukt.

15 augustus : De bisschop heeft een mandement aan de priesters en de gelovigen van zijn bisdom gestuurd, waarin hij aanmaant om volgens hun middelen mede te werken tot het bouwen van een kapel te Parijs voor de aldaar gevestigde talrijke Vlamingen.

1 september : Volgens het verslag van de Koophandelskamer is de grote crisis in de katoennijverheid verminderd. De kamer betreurt de vertraging van de voltooiing van de spoorweg Gent-Braine-le-Comte, waardoor Gent rechtstreeks in verbinding zal komen met de kolengebakkens van het Centre en van Charleroi.

1 oktober : "Heden is de nieuwe dienst van de straatvegers begonnen. Van 's morgens vroeg zag men de karren van de ondernemer vergezeld van talrijke straatvegers door de verschillende wijken trekken onder het toezicht van een politieagent", lezen we in de Gazette van Gent. Tot heden had men het probleem van het ophalen van het huisvuil en het reinigen van de straten niet behoorlijk kunnen oplossen.

7 oktober : Heden werd de kerk Sint-Jan Baptist plechtig ingewijd.

11 oktober : De werken aan het burgerlijk hospitaal vorderen goed.

14 oktober : In de herberg Het Haasken wordt een tentoonstelling en een teerlingwedstrijd ingericht ten voordele van de Zonder Naam. Ook in de herberg De Vier Eemers in de Barrestraat was er een teerlingwedstrijd ten voordele van de Zonder Naam.

17 oktober : In onze haven is de Hanoverse bark Osnabruck metende 500 ton uit Indië aangekomen met 7000 balen rijst. De reis duurde zes maand.

20 oktober : In januari zal de volksbibliotheek van het Willemsfonds uit de benedenzaal van de Minardschouwborg overgebracht worden naar het Lakenmetershuis.

De nieuwe materniteit wordt in gebruik genomen. De gebouwen van de oude materniteit zullen worden afgebroken.

30 oktober : Voor de verkiezing van de gemeenteraad werd enkel een liberale lijst ingediend. De opkomst was dan ook gering; slechts 899 kiezers brachten een stem uit. Werden verkozen : K. Andries, A. Wagener, A. Burggraeve, A. Colson, A. Dubois, A. Dumont, C. Fredericq, Hulin, D. Levison, J. Motte, K. Picquaert, C. Vandermalen, J. Vandenberghe en F. Vanheuverzwyn.

23 november : Het bestuur van de Burgerlijke Godshuizen zal drie nieuwe straten openen achter het oud stapelhuis op de Coupure.

26 november : De Heer Ecrevisse uit Eeklo hield een voordracht over "De werkmanswoning in de fabrieksteden". De wet, waarbij de bareelrechten op de staatsbanen worden afgeschaft, zal in voege treden op 1 januari.

1 december : Sedert enkele dagen herstelt men de heerlijke schoorstenen boven het stadhuis. Waarschijnlijk is dit het begin van de herstellingswerken van het stadhuis. Voor de verbreding van de Hoornstraat heeft de stad het hoekhuis Hoornstraat-Veldstraat aangekocht voor 95 000 fr.

Te Gent is een Gentsche Volksbank opgericht. Het doel van de bank was de leden door samenvoeging van hun spaarpenningen kapitalen te bezorgen die ze nodig hebben voor nijverheids- en handelszaken. De leden betaalden drie frank als inkomgeld en maandelijks twee frank tot ze het bedrag van tweehonderd frank hebben bereikt. Tot de beheerraad behoorden Rolin-Jacquemyns, Edm. Willequet (advocaat) en verder een handelaar, een timmerman, een schilder, een beenhouwer, een blikslager, een steendrukker. De Gentsche Volksbank was een liberaal initiatief. (statuten : zie Gazette van Gent 1.12.1866). Een onzer oudste inwonsters Carolina Rosseel, weduwe Van Loo, geboren te Gent op 19.11.1774 is overleden. Ze was de enige schoondochter van Francis Van Loo, de laatste hoofddecken van de vrije vleeshouwersnering en zuster van Jan Rosseel, eertijds een van de voornaamste fabrikanten te Gent.

De feesten door de stad ingericht ter gelegenheid van het bezoek van

de koning en de Koningin hebben 30 000 fr. gekost.

Voor de voorstelling Robert en Bertrand door Broedermin en Taalijver in de Minardschouwburg konden 400 personen geen plaats bekomen.

15 december : De Gazette van Gent viert haar tweehonderdjarig jubelfeest.

8 december : Door de ingebruikneming van de kerk Sint-Jan Baptiste kwam de kapel op de Elysese Velden in onbruik. Voor de bewoners van de rechter zijde van de Brugse vaart was de afstand tot de nieuwe kerk tamelijk ver. Op 8 december werd de voormalige kerk heropend en kreeg nu de naam Sint-Jozef. Nadat in 1875 begonnen was met de aanleg van de Wondelgemstraat en aanpalende straten zal een nieuwe kerk, de Sint-Jozefkerk, gebouwd worden, die op 4 maart 1883 zal worden ingezegend.

In de eerste helft van 1866 waren de broodprijzen ongeveer normaal, maar met de nieuwe oogst kwam een flinke stijging.

	Gebuild	Ongebuilt	Rogge
5 januari	31 c.	27 c.	18 c.
30 maart	30 c.	24 c.	18 c.
22 juni	34 c.	27 c.	18 c.
27 juli	36 c.	27 c.	19 c.
14 september	38 c.	32 c.	19 c.
5 october	41 c.	34 c.	21 c.
9 november	42 c.	33 c.	22 c.
21 december	42 c.	36 c.	23 c.

In 1866 kocht het stadsbestuur 31 520 m² grond aan voor de aanleg van een nieuw gemeentekerkhof, terwijl de grond die voortkwam van de demping van de Stekense Vaart aan het Handelsdok verkocht werd: 234 m² tegen 10fr./per m², en 603 m². tegen 2,50 fr. per m². De gemeenteraad besloot nog op 26 februari een nieuwe straat aan te leggen tussen de Bagattenstraat en de Kalkstraat, straat, die Willem Tellstraat zal worden genoemd en dit naar de nabijgelegen schuttersmaatschappij Willem Tell. De stad stelde kosteloos de nodige gronden ter beschikking aan de staat voor de aanleg van de ringspoorweg. Bij het burgerlijk hospitaal worden drie nieuwe straten aangelegd : de Hospitaalstraat, de Apotheekstraat en de Prof. J. Kluyskensstraat.

Het Liefdadigheidsbureau ondersteunde 4 010 gezinnen met 10 750 personen, daarnaast werden nog 1022 gezinnen tijdelijk geholpen.

Wat gebeurde terwijl op wereldvlak? Bij Königgrätz werd op 3 juli 1866 de Slag van Sadowa geleverd, waarbij de Oostenrijkers door de

Pruisen beslissend werden verslagen. De macht van Pruisen is in volle opgang. Terwijl publiceert Jules Verne zijn Reis naar de Maan en Dostojewski Schuld en Boete. De componist Smetana schrijft De Verkochte Bruid en Ambroise Thomas componeert Mignon. In Frankrijk werd de schrijver en Nobelprijswinnaar Romain Rolland geboren en te Gent zag George Minne (30 augustus 1866 - Latem 18.2.1941), beeldhouwer van de Bron met vijf knielende jongelingen en van het gedenkteken van Georges Rodenback het Licht. Te Leuven overleed op 24 maart 1866 priester Jan David, taalkundige en hoogleraar.

M. STEELS

NOTEN

1. Frida Martens : Politiek en Pers. De verkiezingen voor de gemeenteraad te Gent 1869-1878 (Handelingen Maatschappij Geschiedenis en Oudheidkunde, deel XX 1966)
2. Zie Elias : Geschiedenis van de Vlaamse gedachte, deel 4 blz. 24
3. D. De Weerdt schrijft in haar werk "De Gentse Textielbewerkeren en Arbeidersbeweging tussen 1866 en 1881" op blz. 198 "Het eerste spoor van coöperatie uitgaande van de arbeiders, was het verschijnen te Gent van een maandblad op 31 juli 1866 : Le Travailleur associé". We hebben gezien, dat het maandblad niet uitging van de arbeiders, maar wel van liberale progressisten. In zijn studie "Bijdrage tot de geschiedenis van de Gentse Pers" oppert E. Voordeckers op blz. 457 de mening, dat het artikel "De la situation des partis et des progrès de la démocratie en Belgique", dat reeds verscheen in het eerste nummer van Le Travail zou geschreven zijn door Constant Leirens. Dit artikel werd geschreven door Paul Voituron. (Voor meer gegevens : zie B.R.U.G. nummer Hs. G. 11793 Voituron. Le Travailleur associé. Correspondance). Trouwens nergens werd door Voordeckers Voituron vermeld in verband met Le Travailleur associé.

DE CHOLERA-EPIDEMIE VAN 1866

11 mei : Er wordt een geval van cholera gemeld in een logementshuis op de Voetweg. Overgebracht naar het hospitaal stierf de vrouw dezelfde dag. 's Anderendaags stierf een man, die de nacht had doorgebracht in het logementshuis. De overheid nam onmiddellijk maatregelen : het huis werd gesloten en de matrassen en het beddelinnen werden verbrand. Op 15 mei stierf de vrouw van de logementshouder. Vooraleer deze geschiedenis verder te vertellen, vooraf een woordje over de vorige cholera-epidemieën te Gent.

Jaar	Aantal gevallen	Aantal doden	% van de bevolking
1832	2000	1227	1,46 %
1833	—	95	0,11 %
1834	—	201	0,23 %
1849	4881	2224	2,14 %
1854	—	1004	0,91 %
1859	—	1200	1,05 %

De epidemie van 1866 was dus de zevende en zal de laatste zijn. Pas op 8 juni was er een nieuw geval in een beluik in de H. Kerststraat en nog een geval in de Groenstraat, beide met dodelijke afloop. Een drietal dagen later waren er nu dagelijks gevallen. Op 29 juni stierven 12 personen aan cholera en op 30 juni 14 personen. De epidemie nam nu razend snel uitbreiding.

Maand	Aantal sterfgevallen
mei	3
juni	52
juli	1162
augustus	1110
september	335
october	100
november	7

Totaal 2769 of 2,40 % van de bevolking.

In de maand juni heerste de epidemie practisch enkel in de derde wijk (noorden en noordoosten van de stad); in juli teisterde de cholera de wijk van de Sassepoort en vandaar verspreidde de epidemie zich over de ganse stad. Het grootst aantal slachtoffers vielen op 19 juli met 78 doden. Voor juli en augustus samen bedroeg het gemiddeld aantal slachtoffers 36,5 per dag. Begin september nam de ziekte af : in de eerste helft van deze maand waren er gemiddeld nog 15,8 slachtoffers per dag; voor de tweede helft van deze maand was dit aantal gedaald tot 7,1 per dag. Het laatste slachtoffer stierf op 7 november.

In totaal werden ongeveer 5500 gevallen opgetekend, waarvan dus de helft met dodelijke afloop.

In het Burgerlijk hospitaal werden 1073 gevallen opgenomen, waarvan er 522 stierven. In het Sint-Janshospitaal werden 476 kinderen jonger dan tien jaar opgenomen; hier stierven 213 kinderen. In het godshuis voor oude vrouwen Sint-Antonius, met een bevolking van 294 vrouwen, 33 kloosterzusters en een directeur (totaal 328 personen) waren er 64 gevallen, waarvan 45 met dodelijke afloop, waaronder twee zusters en de directeur.

Het onderzoek van de slachtoffers naar de leeftijd toont aan, dat de epidemie in de eerste plaats de kinderen trof.

<i>Leeftijd</i>	<i>Aantal slachtoffers</i>
Jonger dan één jaar	289
Tussen 1 en 2 jaar	129
Tussen 2 en 3 jaar	94
Tussen 3 en 4 jaar	68

Meer dan een derde van de slachtoffers was jonger dan 9 jaar. Vanaf de leeftijd van tien jaar bedroeg het gemiddeld aantal slachtoffers 25 per geboortejaar.

De verdeling van het aantal slachtoffers per wijk is zeer leerrijk

1 ^o wijk	205 slachtoffers
2 ^o wijk	318 "
3 ^o wijk	919 "
4 ^o wijk	592 "
5 ^o wijk	528 "
6 ^o wijk	198 "
onbekend	9 "

Totaal	2769	"
--------	------	---

In de omgeving van het Meerhem en de Sassepoort (derde wijk) vielen dus het grootst aantal slachtoffers. Deze wijk met het Meerhemkanaal en zijn talrijke waterloopjes met stilstaand water alsook met zijn talrijke beluiken "donnant abri à la partie la plus misérable de notre population" bood een gunstig milieu voor de epidemie. Ook de vierde wijk tussen de Nederschelde en de Brusselsepoort telde een groot aantal slachtoffers. Terwijl in de Keizer Karelstraat slechts drie personen aan cholera overleden, stierven in de Sint-Lievenspoortstraat met zijn talrijke beluiken 84 personen. In de woning nr. 153 stierven niet minder dan elf bewoners. Verwondering baart wel de vijfde wijk, die ook een groot aantal slachtoffers telde. Ook deze wijk telde een groot aantal beluiken. Op het gehucht buiten de Heuvelpoort met 730 inwoners waren 240 cholera-gevallen met 113 doden of ongeveer een zesde van de bevolking. Het Pestkapelleke, dat vroeger stond op de Ottergemsesteenweg (in 1973 verplaatst in de St.-Gerardushof), werd gebouwd als dank door de familie Soenen, omdat ze gespaard bleef van de ziekte.

In 300 straten van Gent, die samen de negen tienden van de totale bevolking telden, waren slachtoffers te betreuren. Hierbij een aantal straten per wijk met het aantal slachtoffers. (tussen haakjes : bevolking van de straat).

Eerste wijk :			
Druifstraat (325)	13	Oude Vest (325)	10
Koornmarkt (313)	8	Sint-Jansdreef (358)	16
Lange Munt (383)	8	Wolfstraat (209)	12
Ijkstraat (507)	15		
Tweede wijk :			
Brandstraat (534)	13	Pluimstraat (227)	18
Coupuregang (466)	11	Prinsenhof (271)	14
Hoogstraat (759)	11	Tinnen Potstraat (441)	36
Korte Zilverstraat (327)	12	Varkensstraat (105)	12
Molenstraat (67)	13		
Derde wijk :			
Berouw (919)	24	Lange Kalverstraat (70)	20
Chartreuzenstraat (1140)	34	Metselaarsstraat (476)	22
Geuzenberg (307)	18	Sassekaai (292)	26
Godshuishammeken (321)	19	H. Kerststraat (1304)	39
Groot Meerhemkaai (971)	28	Tichelerij (436)	21
Klein Meerhem (585)	30	Voormuide (966)	48
Korte Schipgracht (415)	16	Muide (1981)	135
Vierde wijk :			
Apostelhuizen (610)	35	Mortierstraat (477)	19
Brusselsepoortstraat (1279)	36	Sint-Lievenspoortstraat (2101)	84
Korte Krevelstraat (337)	21		
Lange Beenhouwersstraat (320)	28		
Lange Boomgaardstraat (579)	33		
Vijfde wijk :			
Bagattenstraat (1306)	37	Heuvelstraat (530)	30
Kortrijksestraat (1870)	61		
Zesde wijk :			
Kerkstraat (1280)	29	Rooigem (1975)	43

In verband hiermede willen we even aandacht schenken aan het godsdienstig leven tijdens de periode van de cholera-epidemie, alhoewel de gegevens zeldzaam zijn. In talrijke kerken werden missen gelezen om bescherming tegen de gevreesde ziekte af te smeken. Volgens de Beurzencourant van 21 juli nemen een massa mensen deel aan de bedevaart naar Bergenkruis. Op 4 november werd in de H. Kerstkerk een beeld van de H. Maagd, Troosteresse der Bedrukten en geschonken door de gebuurte van Chartreuzen gewijd om geplaatst te worden in een muurkapel in de wijk. (Beurzencourant van 29 october). De ge-

schiedenis van de muurkapellen is moeilijk te achterhalen; vermoedelijk was de plaatsing meestal het gevolg van een individueel initiatief of van een initiatief van bewoners van eenzelfde straat. Meestal spreekt men van een "pestkapel". De pestkapellen zijn te herkennen aan de kleuren wit en blauw. Volgens inlichtingen zouden te Gent in 1866 een aantal muurkapellen geplaatst zijn : Keizer Leopoldstraat, Belgradostraat, Abeelstraat, Gulden Vliesstraat, 't Stuk, Meerhem.

Wat deed het stadsbestuur ter bestrijding van de epidemie ? In 1866 telde Gent 674 beluiken met 6043 woningen en 27 749 inwoners of 20,5 % van de Gentse bevolking. Door tussenkomst van de politie werden honderden huizen gekalkt en gereinigd, andere huizen werden onbewoonbaar verklaard. Tevens werd aandacht geschonken voor het reinigen van de straten, het afvloeien van het afvalwater, het ophalen van de vuilnis. Er was een strenge controle op het slachthuis, het vleeshuis, de vismarkt. In samenwerking met de medische commissie werden een aantal voorzorgsmaatregelen bekend gemaakt om ze mede te delen aan de behoeftige gezinnen. Tevens werd door het Liefdadigheidsbureau kosteloos geneesmiddelen en andere hulp verstrekt. Tijdens de periode van de epidemie werden alzo uitgedeeld : 34 128,50 fr. in geld, 8 571 kg. rijst, 22 850 kg. tarwebrood, 1193 matrassen, 1193 hoofdkussens, 775 kg. stro, 641 dekens, 377 hemden, 57 rokken, 59 mantels, 87 broeken, 75 paar kousen en 22 764 geneeskundige voorschriften, dit door de armenapotheek. In de wijken werden depots van doodskisten aangelegd, dit om het vervoer van doodskisten zo veel mogelijk aan het oog van de bevolking te onttrekken en de angst te pogen te verminderen. Een groot aantal slachtoffers werden begraven op een uitbreiding van het kerkhof van de Heuvelpoort; de graven werden onmiddellijk bedekt met een laag ongebluste kalk.

Op voorstel van schepenen Andries werden een aantal waterlopen onmiddellijk gedempt. Om zo getrouw mogelijk de inhoud weer te geven, geven we de Franse tekst.

1. Grachten aan Akkergem en Prinsenhofzaksteeg :

Ces fossés, signalés à l'attention de l'Administration par la commission médicale, comme nuisibles à la salubrité publique, ont été comblés d'office.

2. Grachten aan het weeshuis Rode Lijvekens :

L'état d'insalubrité permanente de ces fossés exerçait une influence très-nuisible sur la santé de la population de cet établissement, et exigeait un remède efficace. Ces fossés ont été, en grande partie, comblés par l'Administration des hospices, et la ville a contribué dans ce travail par la construction d'un aqueduc de 79m,50 de longueur, destiné

à l'écoulement des eaux ménagères et pluviales.

3. Kanalen in het Meerhem :

Le quartier compris entre le quai du Maris, la Montagne des Infidèles et la rue du Repentir était sillonné par un grand nombre de petits fossés, dont l'eau stagnante et corrompue constituait un grave danger pour la nombreuse population ouvrière de ce quartier.

De gemeenteraad besloot op 21 juli deze kanalen te dempen. Daarna werden in het Berouw, Chartreuzenstraat en Meerhemkaai 930 meter rioleringen aangelegd.

4. Dempen van de Elisabethgracht :

Le fossé Ste-Elisabeth, depuis l'entrée du grand Béguinage jusqu'à la ci-devant porte de Bruges, recevait, non seulement les eaux ménagères et pluviales, mais encore les matières fécales de toutes les maisons aboutissantes de la rue fossé Ste-Elisabeth et de la rue de la porte de Bruges, deux égouts venant de la rue Haute et de l'avenue de la Coupure y déversaient également leurs eaux corrompues. Ce canal étant sans écoulement, il en résultait une infection telle, que la fièvre thyphoïde régnait, pour ainsi dire d'une manière permanente, sur toute la longueur du fossé.

In het bed van de gracht werd een riolering aangelegd en de gracht werd gedempt.

Op 29 juli lezen we in de Gazette van Gent, dat de bewoners van de Molenweg (van Coupure-links tot de Bijlokevest) en de Bijlokevest klagen over de stank van een gracht, die de eigendom begrenst van de heer Spae, hovenier. De G. van G. weet niet aan wie de gracht behoort, maar vraagt dat de stedelijke overheid de nodige maatregelen zou nemen in het belang van de openbare gezondheid en de gracht doet dempen.

5 augustus : Wegens de smartelijke omstandigheden waarin onze stad gedompeld is door de cholera-epidemie, die een zo grote verwoesting in onze werkende klas aanricht heeft de Zonder Naam niet zonder Hart beslist voorlopig voor een som van 15 000 fr. tussen te komen om de ongelukkige families te helpen. Ten dien einde zal elke zondag van 8 u. tot 11 u. in haar lokaal Sodaliteit in de Korte Meir vlees en brood worden uitgedeeld. Er zal een tombola worden ingericht.

Op 7 september werd in Le Duc de Brabant een tombola voor de wesen en de weduwen van de cholera-slachtoffers ingericht. De eerste prijs is een gift van de koning en de koningin; een brede zwart marmeren pendule, waarop een prachtige bronzen hazewind te rusten ligt. De pendule weegt 35 kg.

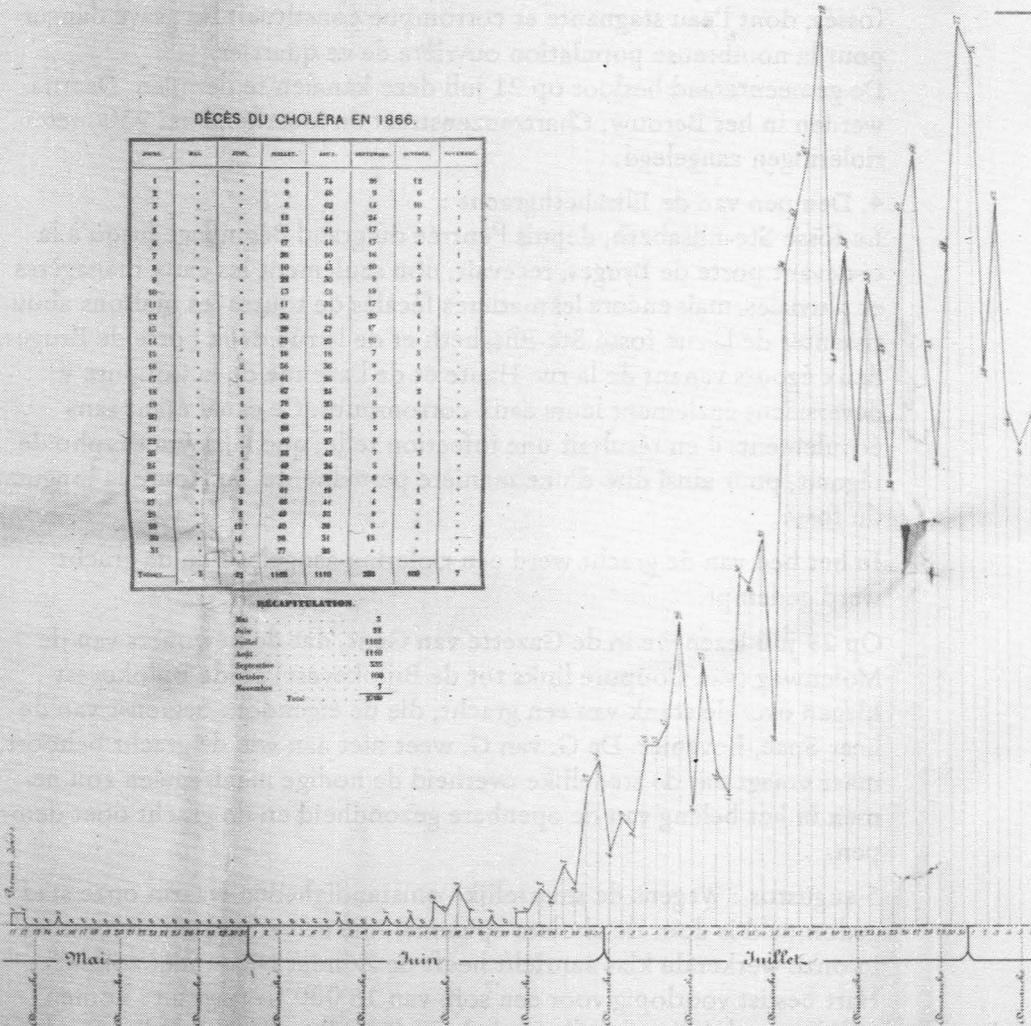
Décès du choléra en

DÉCÈS DU CHOLÉRA EN 1866.

JOUR	MAI	JUN.	JUILLET	AUG.	SEPTEMBRE	OCTOBRE	NOVEMBRE
1	0	0	71	36	12	-	-
2	0	0	46	9	6	1	-
3	0	0	42	14	10	-	-
4	0	0	44	24	7	1	-
5	0	0	41	17	3	1	-
6	0	0	47	14	17	4	-
7	0	0	36	10	14	4	-
8	0	0	10	12	40	5	-
9	0	0	26	20	9	5	-
10	0	0	17	13	19	5	-
11	0	0	11	16	17	6	-
12	1	1	20	12	20	4	-
13	0	0	39	27	17	1	-
14	0	1	23	20	10	1	-
15	1	2	19	16	7	1	-
16	0	2	54	36	9	1	-
17	0	1	61	36	7	2	-
18	0	3	42	14	3	3	-
19	0	1	70	10	3	1	-
20	0	1	40	10	3	2	-
21	0	1	66	31	3	1	-
22	0	0	40	37	8	1	-
23	0	1	10	40	7	3	-
24	0	1	49	24	5	1	-
25	0	2	29	18	6	0	-
26	0	3	41	19	4	1	-
27	0	3	44	4	4	3	-
28	0	3	49	22	9	0	-
29	0	12	40	18	3	4	-
30	0	14	38	31	13	0	-
31	0	7	30	0	0	0	-
Total	0	22	1105	1110	282	428	7

RÉCAPITULATION.

Mai	0
Juin	22
Juillet	1105
Août	1110
Septembre	282
Octobre	428
Novembre	7
Total	2137

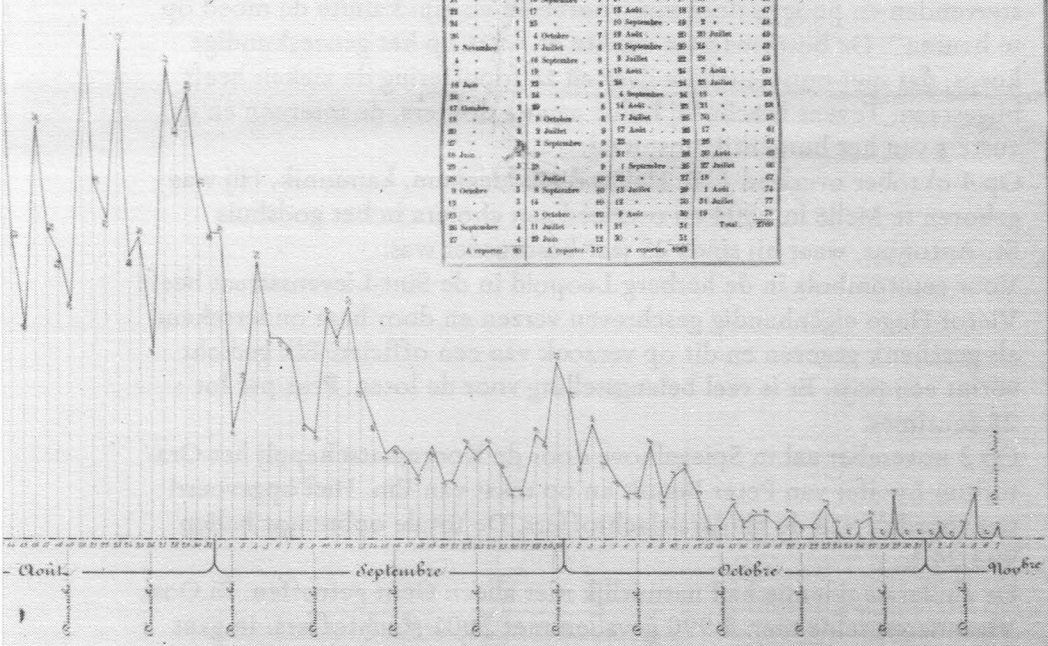

AND.
 près l'état civil.

DECÈS DU CHOLÉRA EN 1866.

Chaque jour après l'évaluation du nombre.

	Report.	Report.	Report.	Report.			
11 Mai	1	6 Octobre	4	1 Octobre	19	14 Juillet	35
12 "	1	7 "	4	10 Juillet	19	11 Août	33
13 "	1	12 "	4	13 Septembre	12	28 "	30
14 Juin	1	20 "	4	30 Juin	16	16 "	26
15 "	1	3 Novembre	4	12 Août	16	22 Juillet	26
16 "	1	27 Juin	5	3 Septembre	14	29 Août	30
17 "	1	15 Septembre	5	4 Juillet	13	29 Juillet	40
18 "	1	20 "	5	5 "	18	29 "	40
19 "	1	28 "	5	20 Septembre	12	8 Août	44
20 "	1	5 Octobre	5	19 Juillet	16	30 "	44
21 "	1	10 "	5	26 Août	18	8 "	42
22 Octobre	1	17 Juillet	6	7 Septembre	16	23 "	42
23 "	1	25 Septembre	6	8 Juillet	17	4 "	44
24 "	1	2 Octobre	6	5 Septembre	17	6 "	44
25 "	1	11 "	6	6 "	17	11 "	43
26 "	1	13 Septembre	7	11 "	17	30 "	43
27 "	1	17 "	7	15 Août	16	15 "	47
28 "	1	23 "	7	10 Septembre	19	3 "	48
29 "	1	4 Octobre	7	19 Août	20	30 Juillet	49
30 Novembre	1	5 Juillet	8	13 Septembre	20	34 "	49
1 "	1	16 Septembre	8	2 Juillet	22	25 "	49
2 "	1	19 "	8	19 Août	24	7 Août	51
3 Août	3	23 "	8	26 "	24	23 Juillet	52
4 "	3	124 "	8	4 Septembre	24	19 "	50
5 Juillet	5	10 "	8	14 Août	25	31 "	50
6 "	5	9 Octobre	8	7 Juillet	26	7 "	50
7 "	5	2 Juillet	9	17 Août	26	17 "	41
8 "	5	2 Septembre	9	22 "	26	28 "	41
9 Juin	9	9 "	9	21 "	26	20 Août	45
10 "	9	20 "	9	1 Septembre	26	27 Juillet	46
11 "	9	3 Juillet	10	22 "	27	18 "	47
12 Octobre	9	6 Septembre	10	13 Juillet	28	13 Août	74
13 "	9	14 "	10	12 "	29	21 Juillet	77
14 "	9	3 Octobre	10	9 Août	30	19 "	78
15 Septembre	4	11 Juillet	11	31 "	31	Total	2768
16 "	4	29 Juin	12	30 "	31		
17 "	4	Report.	127	4 report.	508		

Im. de C. Annot-Bruckman, à Gand.

Volgens de Beurzencourant van oktober werden door paus Pius IX enkele kunstvoorwerpen, o.a. een prachtige camée en fraaie medaillons geschonken voor een tombola ten voordele van de slachtoffers in Le Duc de Brabant, Stationstraat I.

1 oktober : Tijdens de cholera-epidemie heeft dokter Sioen zich buitengewoon verdienstelijk gemaakt op de Heuvelpoort, waar talrijke gevallen zijn. De burgemeester bracht herhaaldelijk een bezoek aan de wijk om de inwoners moed in te spreken. Dokter Sioen vestigde zich in de wijk en richtte in de herberg De Vier Winden een hulpapoteek op. Om zijn moed ontving dokter Sioen van de burgemeester een gouden uurwerk met de gegraveerde tekst "De burgemeester van Gent aan den geneesheer Sioen, Smetziekte van 1866".

Op de gemeenteraadszitting van 1 oktober bracht Voituron hulde aan de burgemeester : "Hij ging in de huizen der armen, drong de ongezondste woningen en verpeste kamers binnen, trad aan het bed van de stervenden en poogde door zijn voorbeeld en zijn kalmte de moed op te beuren". De burgemeester dankte en wees op het geneeskundige korps, dat met onnoemelijke ijver en zelfopoffering de zieken heeft bijgestaan. Tevens bracht hij hulde aan de dokters, de internen en de zusters van het burgerlijk hospitaal.

Op 4 oktober overleed J. E. Helias d'Huddeghem, kanunnik. Hij was geboren te Melle in 1804 en overleed aan cholera in het godshuis St.-Antonius, waar hij sinds 25 jaar bestuurder was.

Voor een tombola in de herberg Leopold in de Sint-Lievensstraat heeft Victor Hugo eigenhandig geschreven verzen en door hem ondertekend als geschenk gegeven en dit op verzoek van een officier. Elk gedicht vormt een prijs. Er is veel belangstelling voor de loten. Prijs per lot : 25 centimes.

Op 3 november zal in Spiegelhove door de Koormaatschappij het Oratorium Lucifer van Peter Benoit en op tekst van Em. Hiel opgevoerd ten voordele van de cholera-slachtoffers. De totale opbrengst beliep 993,24 fr.

De cholera-epidemie had natuurlijk niet alleen Gent getroffen. In Oost-Vlaanderen telde men 8 990 gevallen met 5001 slachtoffers. In gans België waren er 58 970 gevallen met 32 257 doden (of 6,25 doden per duizend inwoners). Er wordt vermoed, dat er in werkelijkheid meer dan 40 000 slachtoffers waren. Het grootst aantal hiervan viel in de steden: Antwerpen : 2 845 sl., Brussel : 3 087 sl., Brugge : 733 sl., Mons : 301 sl., Luik : 2 522 sl., Hasselt 17 sl., Namen : 460 sl.

M. STEELS

DE VOLKSTELLING VAN 1866

Op 31 december 1866 werd in ons land een volkstelling gehouden. Volgens het jaarverslag van de stad Gent voor het jaar 1865 telde onze stad 126 347 inwoners. Volgens de volkstelling einde 1866 waren er te Gent slechts 115 354 inwoners of 10 993 minder dan het vorig jaar. In 1866 waren er te Gent 4 194 geboorten en 6 318 overlijdens (het grootste getal in de ganse geschiedenis van Gent) wat een negatief verschil geeft van 2 124 personen; de inwijking gedroeg 5 370 personen en de uitwijking 3 524 personen, wat een winst geeft van 1 846 personen. In totaal was er dus een vermindering van 278 inwoners in 1866. In de periode van 1830 tot 1900 zal de bevolking slechts vier maal dalen, nl. in 1832, 1849 (het hongerjaar), 1866 en in 1900, hier toe te schrijven aan een buitengewone uitwijking. 1866 is beslist een van de droevigste jaren uit de Gentse geschiedenis.

Keren we nu terug naar de uitslagen van de volkstelling. Hoe dit verschil van 10 993 inwoners te verklaren. De vorige volkstelling werd gehouden in 1856. Voor de bepaling van de jaarlijkse bevolking werd bij de getallen van 1856 het aantal geboorten en inwijkelingen opgeteld, en het aantal overlijdens en uitwijkelingen werd afgetrokken. Als alles nauwkeurig geschiedt zouden de uitslagen van deze berekening en van de volkstelling moeten gelijk zijn. Vermoedelijk hebben zich een aantal uitwijkelingen nooit gemeld of vertrokken in de mening later terug te keren, maar kwamen nooit terug. Volgens het jaarverslag echter waren de tellers niet zo goed op de hoogte van hun opdracht en begingen ook vergissingen. Ons besluit : we kennen het aantal inwoners te Gent niet nauwkeurig.

In 1866 waren er te Gent 23 365 woningen, waarvan 2 141 onbewoond. De bevolking bedroeg 115 354 inwoners verdeeld over 24 926 gezinnen (gemiddeld 4,62 personen per gezin).

Om te beginnen onderzoeken we de structuur van de bevolking naar de leeftijd. Hierbij maken we een vergelijking met de structuur in 1967, een eeuw later, en dit om een duidelijker inzicht in de structuur en de evolutie te bekomen.

	Mannen		Vrouwen		Totaal	
	1866	1967	1866	1967	1866	1967
0-14 jaar	15 385 28,18 %	13 687 19,37 %	15 934 26,23 %	12 981 16,25 %	31 319 27,15 %	26 668 17,71 %
14-65 jaar	36 478 66,77 %	46 398 65,65 %	40 680 66,99 %	50 609 63,37 %	77 158 66,88 %	97 007 64,45 %
ouder dan 65	2 761 5,05 %	10 578 14,98 %	4 116 6,78 %	16 263 20,37 %	6 877 5,96 %	26 841 17,83 %
Totaal % Tot.	54 624 47,35 %	70 663 46,94 %	60 730 52,65 %	79 853 53,06 %	115 345	150 516
Me- diaan leeft.	26 j.	37 j.	27 j.	43 j.	27 j.	40 j.

Door de mediaanleeftijd bedoelen we, dat 50 % van de bevolking jonger is en dus ook 50 % van de bevolking ouder is dan het opgegeven getal.

De tabel laat ons toe de volgende vaststellingen te maken :

1. In absolute cijfers is het aantal vrouwen altijd groter dan het aantal mannen (met uitzondering het aantal jongens onder de veertien jaar in 1967)
2. Het aantal vrouwen ouder dan 65 jaar is in 1866 reeds aanzienlijk groter dan het aantal mannen boven de 65 jaar. Dit verschil is nog groter geworden in 1967 (20,36 % tegen 14,98 %)
3. Het aantal kinderen is tussen 1866 en 1967 gedaald van 27,15 % tot 17,71 %. Deze evolutie gaat thans nog altijd verder.
4. Daarentegen is het aantal bejaarden gestegen van 5,96 % in 1866 tot 17,83 % in 1967. Dit is zeker het gevolg van de vooruitgang van de medische wetenschappen, van de betere hygiëne, de betere woningen en de betere werkvoorwaarden. Dit verschijnsel wordt ook verduidelijkt door de mediaanleeftijd, die gestegen is van 27 jaar in 1866 tot 40 jaar in 1967. Het verschil in mediaanleeftijd tussen mannen en vrouwen is ook sterk toegenomen : van 26 tegen 27 jaar in 1866 naar 37 tegen 43 jaar in 1967.

Deze vaststellingen worden nog bevestigd door de volgende tabel.

Aantal inwoners ouder dan 80 jaar

	Mannen	Vrouwen	Totaal
1866	201 0,36 %	403 0,66 %	604 0,52 %
1967	1275 1,80 %	2290 2,85 %	3565 2,36 %

Als algemeen besluit kunnen we stellen, dat in een eeuw tijd de levensvoorwaarden aanzienlijk zijn verbeterd. Tot het midden van de negentiende eeuw was de structuur van de bevolking praktisch onveranderd gebleven. Voor de massa van de bevolking waren de levensvoorwaarden bijzonder hard.

De evolutie in de structuur van de Gentse bevolking geldt natuurlijk ook op het nationaal plan en op wereldplan.

De gegevens van de volkstellingen van 1846 en 1866 verbonden met de geboortecijfers laten ons toe een inzicht te verwerven van de kindersterfte.

Telling 1846		Telling 1866	
Geboorte- jaar	% kinderen gestorven tot 31.12.1846	Geboorte- jaar	% kinderen gestorven tot 31.12.1866
1846	34 %	1866	29,9 %
1845	34,7 %	1865	34,4 %
1844	34,8 %	1864	37,7 %
1843	35,5 %	1863	39,8 %
1842	36,4 %	1862	41,9 %

Bij deze berekening kon geen rekening gehouden worden met de in- en uitwijking, alhoewel deze getallen weinig tot geen invloed zullen hebben op de percenten.

In 1866 sterven dus drie kinderen op tien in de loop van hun geboortjaar, vier kinderen op tien zijn gestorven voor hun zesde levensjaar. In vergelijking met 1866 stierven in 1846 wat meer kinderen in de loop van hun geboortjaar, maar voor de andere jaren is de toestand gunstiger in 1846 dan in 1866. De cholera-epidemie van 1866 heeft de percenten voor 1866 natuurlijk nadelig beïnvloed, maar we mogen besluiten, dat de kindersterfte niet afgenomen is tijdens de periode 1846-1866.

De Jaarverslagen geven ons een indeling van de sterften per leeftijd. Gecombineerd met de geboortecijfers bekomen we als resultaat, dat

42,5 % van de kinderen sterven vóór hun vijfde jaar tijdens de periode 1862-1866, wat practisch overeenstemt met de gegevens in de vorige tabel.

In de toekomst zal de kindersterfte aanzienlijk verminderen. Dat kunnen we aantonen door de volgende eenvoudige tabel.

	Aantal geboorten per 1000 inwoners	% groep 0-14 jarigen
1866	33,9	27,15
1967	13,2	17,71

In een eeuw is het aantal geboorten te Gent met 61 % gedaald; terwijl is echter de groep 0-14 jarigen slechts gedaald met 34,8 %.

Alhoewel een groot aantal factoren de getallen van de tabel beïnvloeden - zo daalt het percent kinderen door de betere levensvoorwaarden van de volwassenen -, daar de groep bejaarden groter wordt -, toch kunnen we uit de tabel besluiten, dat de kindersterfte zeer sterk zal dalen.

In zijn studie "Topographie médicale de la Belgique" geeft dr. Meynne (1) een overzicht van de doodsoorzaken te Gent voor de jaren 1862, 1863 en 1864. Alhoewel de rangschikking van de ziekten niet wetenschappelijk is - de overlijdensacten werden niet opgesteld door een geneesheer, maar door een bediende - toch stellen we vast, dat 23,5 % te wijten zijn aan longziekten; verder worden nog vernoemd : kinkhoest 2,7 %, mazelen 2 %, keelontsteking 7,4 %. Als voornaamste factoren van de ziekten ziet dr. Meynne de ongezonde woningen, de eenzijdige voeding (aardappelen en brood - meestal roggebroomd), de onhygiënische werkvoorwaarden in de fabrieken en het alcoholisme. Meynne schrijft verder :

"En tout cas, les agglomérations de maisons de pauvres, les bataillons carrés, les cours intérieures, les grandes constructions ouvrières devraient être soumis à des inspections régulières, et à des conditions hygiéniques réglementées. Ce serait le moyen de voir ce qui se passe dans ces mondes à part, et de surveiller ces prétendus amis du peuple qui louent des taudis ignobles à 17 % d'intérêt. Ces inspections nous sembleraient au moins aussi nécessaires que les visites hygiéniques qui sont instituées pour les établissements d'aliénés.

Les comités d'hygiène publique auraient ici une mission sérieuse."

Van de 115 354 inwoners waren er 64,68 % geboren in Gent, 33,42 % in een andere Belgische gemeente en de 2 194 overblijvende of 1,9 %

van de bevolking in het buitenland (waarvan 921 in Frankrijk en 868 in Nederland). Gent oefent zeker een grote aantrekkingskracht uit, want tijdens de periode 1857-1866 komen 42 713 personen zich in Gent vestigen en er hun geluk zoeken, maar een betrekkelijk groot aantal moet na een zekere tijd weer uitgeweken zijn, want in totaal zijn er slechts 38 792 inwoners, die buiten Gent zijn geboren.

De indeling naar de burgerlijkse stand is als volgt :

	Mannen		Vrouwen	
Ongehuwden	33 769	61,8 %	37 864	62,3 %
Gehuwden	18 499	33,8 %	17 860	29,4 %
Weduwnaars en Weduwen	2 356	4,3 %	5 006	8,2 %

We stellen een groot aantal weduwen vast, wat zijn weerslag heeft op het aantal personen, die gesteund worden door het Liefdadigheidsbureau.

Wat de gesproken taal betreft, 81,5 % van de Gentenaars spreekt enkel Nederlands, 2,2 % spreekt enkel Frans, 15,2 % spreekt Nederlands en Frans. Van de overige 1 % spreken er 178 enkel Duits, 130 Duits en Frans, 308 Duits, Frans en Nederlnads, 389 een andere taal en 141 zijn doofstom.

De bevolking werd ook onderzocht naar hun ontwikkeling, nl. naar het aantal personen, die kunnen lezen en schrijven. Hiertoe werd de bevolking verdeeld in leeftijdsgroepen.

	Mannen	Vrouwen
Ouder dan 36 jaar	46,6 %	41,3 %
Van 22 tot 35 jaar	53,6 %	48,4 %
21-jarigen	62,2 %	59,2 %
Van 15 tot 20 jaar	64,2 %	56,0 %
14-jarigen	60,5 %	60,3 %

We stellen vast, dat het percent mannen, die kunnen en lezen en schrijven hoger ligt dan het percent voor de vrouwen. Dit komt, doordat de meisjes gemakkelijk worden thuis gehouden om te helpen in het huishouden. Tevens stellen we vast en dit zo wel bij de mannen als bij de vrouwen, dat het percent van de jongere generaties hoger ligt dan het percent van de oudere generaties. Er is dus vooruitgang op het gebied van de ontwikkeling en dit wel als gevolg van het groter aantal scholen.

Het percent tewerkgestelden per leeftijdsgroep geeft het volgende beeld.

	Mannen	Vrouwen
21 jaar en ouder	91,5 %	45,2 %
Van 14 tot 20 jaar	71,8 %	61,4 %
Jonger dan 14 jaar	11,1 %	10,3 %

De eerste groep zal wel veel gehuwden bevatten, wat verklaart dat 91,5 % van de mannen werken tegen slechts 45,2 % van de vrouwen. Toch werken bijna de helft van de vrouwen ouder dan 21 jaar. In Gent komt het verschijnsel van de gehuwde werkende vrouw dus reeds voor in het midden van de 19de eeuw. De lage lonen van de mannen is hier zeker de verklaring.

Voor de groep 14 tot 20-jarigen is er een verschil van 10 % tussen de mannen en de vrouwen; dit komt omdat wel een meisje op tien thuis blijft om in het gezin te helpen. Voor de derde groep stellen we practisch geen verschil vast tussen jongens en meisjes. Deze groep zullen we verder bekijken, want de percenten kunnen we niet interpreteren, omdat de groep de kinderen omvat van 0 tot 13 jaar. Wat de jongens betreft 43,6 % van de 12- en 13 jarigen werken en reeds 15 % van de groep tussen 7 en 11 jaar, plus nog 51 jongens jonger dan zeven jaar. Al deze kinderen werken in fabrieken. Wat de meisjes betreft 51,9 % van de 12- en 13-jarigen zijn reeds tewerkgesteld en 12,4 % of één kind op 8 van de groep tussen zeven en elf jaar, plus nog 27 meisjes jonger dan zeven jaar.

Om te eindigen onderzoeken we de aangroei van de bevolking tussen 1846 en 1866.

	1846	1866	Aangroei
Gent	102 977	115 354	12 377 of 12,0 %
Oost-Vlaanderen	793 264	805 835	12 571 of 1,58 %
België	4 337 196	4 827 833	490 637 of 11,3 %

De volledige aangroei van de bevolking in Oost-Vlaanderen is toe te schrijven aan de stad Gent. De verschillende crisissen hebben onze provincie zwaar getroffen. De aangroei van Gent voor de periode 1846-1866 komt practisch overeen met de aangroei van ons land.

M. S.

BRONNEN

Verslagen volkstellingen 1846 en 1866.

Jaarverslagen stad Gent.

Bevolkingsstatistieken van Gent. (laatste verschenen boek in 1967)

- (1) Het werk van dokter Meynne "Topographie médicale de la Belgique" (Brussel 1865) is zeer interessant en verstrekt een groot aantal gegevens over een aantal plaatsen in België, alsook een rijke bibliografie, die nuttig kan zijn voor vorsers in verband met de lokale geschiedenis. Dorpsmonografieën zouden ook meer aandacht mogen besteden aan de woningen (aantal plaatsen, aantal inwoners), aan de voeding, aan de sterften (leeftijd, aantal wezen, enz.) Alzo zouden we een meer reëel beeld krijgen van de 19de eeuw.

RIVIEREN EN KANALEN TE GENT

In 1883 schreef Willem Rogghé in zijn Guide Historique et Topographique de la ville de Gand, dat de stad door zijn vaarten en kanalen verdeeld was in een veertigtal eilandjes, die door vijf en tachtig bruggen waren verbonden. Toch waren toen reeds een aantal vaartjes verdwenen. Het verkeer te water was en is nog altijd zeer belangrijk voor het economisch leven; in het verleden was de betekenis van de scheepvaart nog belangrijker, toen er geen auto's en spoorwegen bestonden en de wegen zeer slecht waren en bovendien onderworpen aan tolrechten voor de gebruikers. De ligging van Gent aan de samenvloeiing van Schelde en Leie was dan ook zeer gunstig voor de handel en nijverheid. Na de tweede wereldoorlog hebben we nog enkele waters zien verdwijnen : de Reep, de Waldam en Vogelenzang, de Schipgracht in het Oudburg, terwijl de Ringvaart werd aangelegd.

Waren de rivieren en vaarten voor de stad Gent zeer belangrijk, toch waren ze ook hinderlijk op twee gebieden. De stad beschikte over geen riolering en het afvalwater en een massa afvalproducten kwamen terecht in de Gentse waters, dit alle reglementen ten spijt. Trouwens nu nog worden enkele Gentse waters vervuild door afval. Kijk maar even aan het Gravensteen, waar telkens na een grondige reiniging door de stadsdiensten enkele weken later opnieuw flessen, dozen, valiezen, zetels en dies meer op het water drijven. Al de Gentse waters moesten dan ook regelmatig gebaggerd worden, wat met de technische middelen, waarover men vroeger beschikte, geen eenvoudige taak was, weinig opleverde en een massa geld kostte.

Toen de binnenschepen groter werden, moest men de oorspronkelijke stenen bruggen op de voornaamste vaarten vervangen door draaiende houten bruggen, wat natuurlijk hinderlijk was voor het verkeer. Uiteindelijk werd de verkeershinder, veroorzaakt voornamelijk door de

Recollettenbrug en de Vleeshuisbrug, die ook gebruikt werden door tramlijnen, onhoudbaar en werd de vaart op de Leie tussen de Ketelvest en de samenvloeiing met de Schelde verboden. Meteen verdwenen ook de brugwachters aan zes Gentse bruggen (Recollettenbr., Predikherenbr., Grasbrug, Vleeshuisbr., Zuivelbr. en Kromme Walbrug) alsook de kolenscheepjes, die gemeerd lagen op de Kraanlei. Door het opstellen van de Ringvaart is practisch alle verkeer op de Gentse binnenwateren verdwenen.

Voornameijk in de tweede helft van de negentiende eeuw werden talrijke waters gedempt.

Bij dit artikel publiceren we een hydrografische kaart van Gent opge maakt in 1862. De vraag, die we in dit artikel willen behandelen is : welk is de oorsprong van de rivieren en vaarten ? Vooreerst hebben we de natuurlijke waterlopen : de Schelde, de Leie, de Oude Schelde, alsook wel een aantal vaartjes in het noordelijk deel van de stad (op het plan : het linker bovendeel). Het grootst aantal waterlopen werd echter gegraven : sommige ter verdediging van de stad, andere om het verkeer te water te verbeteren. Voor de data steunen we op deze opgegeven op het plan; sommige auteurs geven andere data op, die enigzins verschillen. Belangstellende lezers willen we ook verwijzen naar de historische plattegrond van Gent gepubliceerd in Ghendtsche Tydinghen 4de jg. blz. 18. Elke waterloop zou natuurlijk aanleiding kunnen geven tot een afzonderlijke studie; we willen enkel in dit artikel een syntetisch beeld schetsen.

I. Gegraven waterlopen ter verdediging van de stad

- 807 : Plottersgracht : zeker gegraven om het Oudburg met het Gravensteen te verdedigen. De datum is zeker onjuist.
- 950 : Ottogracht : zie bemerking bij Fris : Histoire de Gand blz. 9.
- 12de eeuw : Houtlei (volgens het plan foutief 11de eeuw : zie Fris blz. 18)
- 1194 : Ketelvest (op het plan genaamd Haut Escaut) : ook dit jaartal is beslist foutief. De Ketelvoort is volgens Fris aangelegd vóór 1053, dus moest de Ketelvest reeds gegraven zijn. Datum is onbekend. (Fris blz. 13).
- 1254 : Schepenvijver : tussen de Oude Schelde en de Neder-Schelde. Vandaar de straatnaam Schepenvijverstraat tussen de Brabantdam en de Van der Doncktdoorgang. Deze waterloop werd overwelfd bij de aanleg van het Arteveldeplan. Aan de verbinding tussen de Schepenvijver en de Schelde lag een brug : de Koepoortbrug. Van daar de naam Koepoortkaai (zie Fris blz. 32).

- 1234 : omheiningsgrachten van het Groot Begijnhof. (datum niet nauwkeurig; zie Fris blz. 31)
- 1290 : Kleine Schelde : tussen de Oude Schelde en de Schelde op de hoogte van de scheiding tussen de Lange Violettenstraat en de Brusselsepoortstraat. (was gelegen naast het huis Lange Violettenstraat 178). Hier was een tijd een poort de Vijfwindgatenpoort, vandaar de straatnaam Vijfwindgatenstraat.
- 1484 : Er wordt een zijarm van de Lieve gegraven van af de Lieve tot aan het Tolhuis en zo in verbinding met het Meerhemkanaal. In 1489 zal er de vesting Rabot worden gebouwd, volgens Fris als monument ter herinnering van de overwinning van Gent tijdens de belegering, gedurende veertig dagen door de troepen van keizer Frederik III, vader van Maximiliaan van Oostenrijk, in 1488. (Fris blz. 145)

Nu komen een reeks stadsgrachten, volgens het hydrografisch plan :

- 1571 : van Rabot naar Tolhuis
- 1574 : van Sint-Lievenspoort naar Keizerpoort
- 1577 : Nieuwe Wandeling
- 1578 : van Nieuwe Wandeling tot aan de Leie aan de Kortrijkse poort. Zeker is, dat al deze grachten werden verbeterd tijdens deze periode en dit als verdedigingswerken van de stad tegen de komst van de Spaanse troepen. Volgens Fris bestonden reeds een aantal van deze grachten in de 14de eeuw. (zie Fris blz. 32)

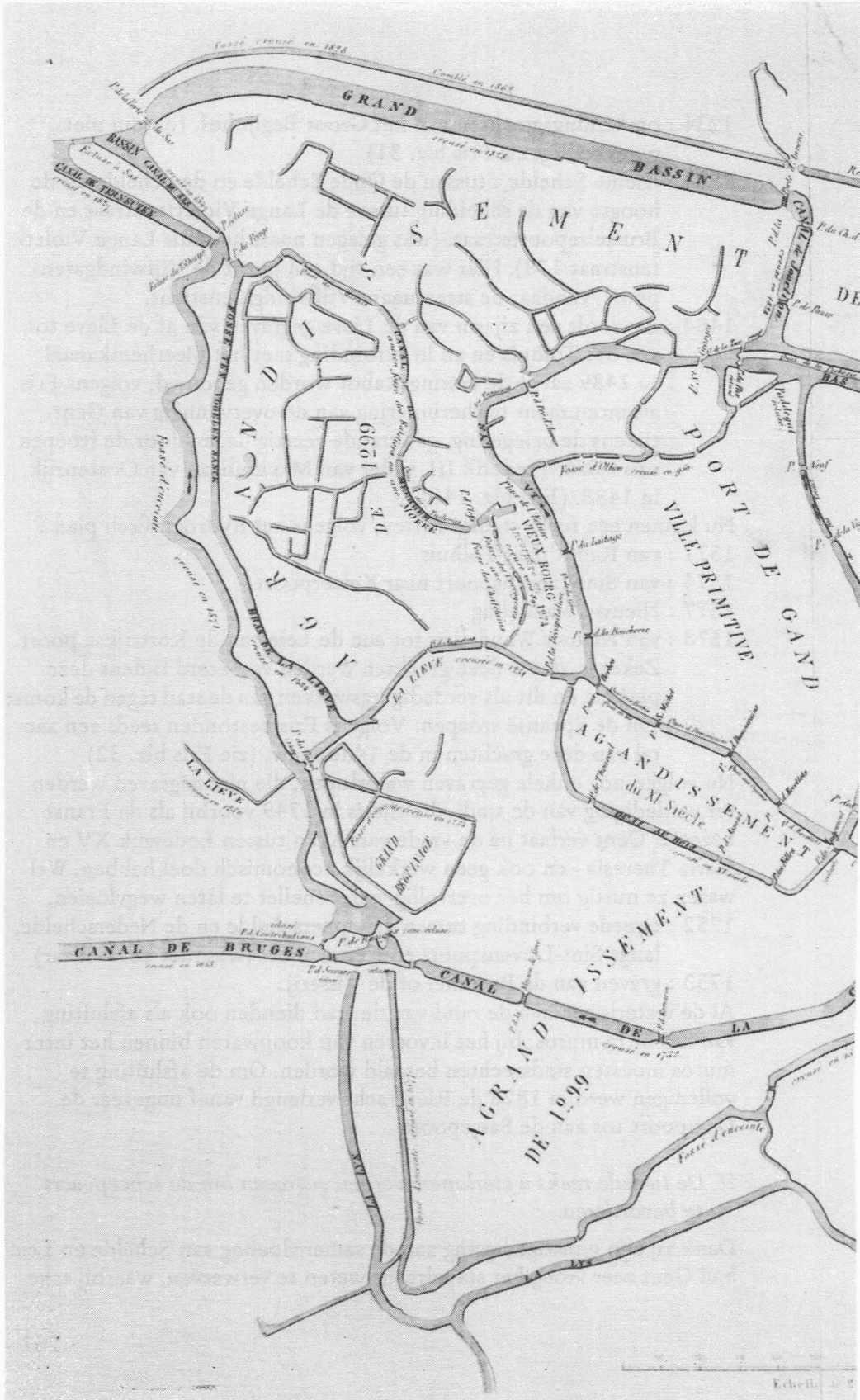
Nu volgen nog enkele gegraven waterlopen, die niet gegraven werden ter verdediging van de stad - die tijd is in 1749 voorbij als de Franse bezetter Gent verlaat na de vrede van Aken tussen Lodewijk XV en Maria Theresia - en ook geen werkelijk economisch doel hebben. Wel waren ze nuttig om het overtollig water sneller te laten wegvloeien.

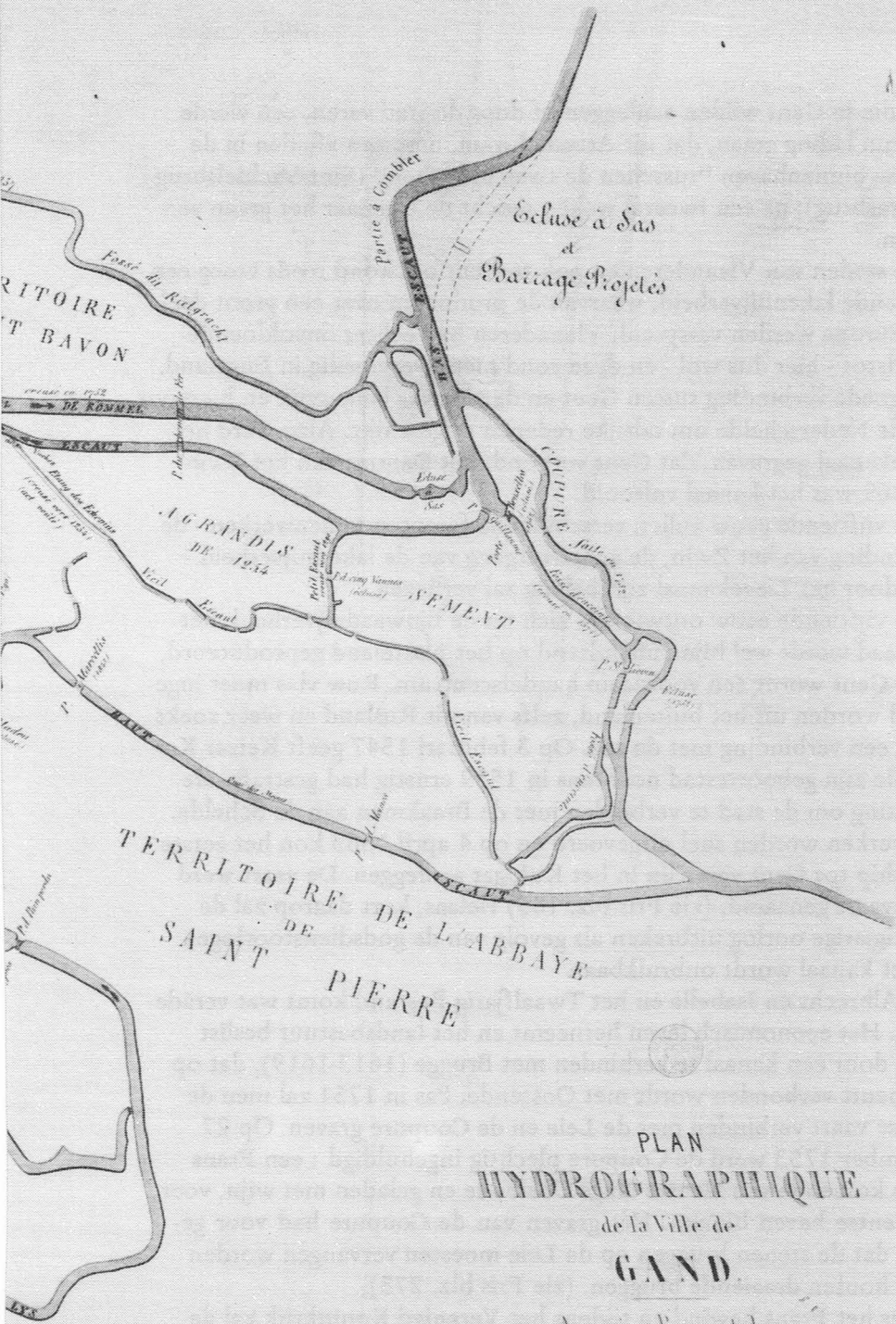
- 1752 : tweede verbinding tussen de Opperschelde en de Nederschelde, langs Sint-Lievenspoort en Keizerpoort (was niet bevaarbaar)
- 1752 : graven van de Rommel of de Visserij.

Al de waterlopen aan de rand van de stad dienden ook als afsluiting van het intra-muros; bij het invoeren van koopwaren binnen het intra-muros moesten stadsrechten betaald worden. Om de afsluiting te volledigen werd in 1828 de Rietgracht verlengd vanaf ongeveer de Dampoort tot aan de Sassepoort.

II. De tweede reeks waterlopen werden gegraven om de scheepvaart te bevorderen.

Dank zij zijn gunstige ligging aan de samenvloeiing van Schelde en Leie had Gent zeer vroeg het stapelrecht weten te verwerven, waarbij sche-

PLAN
HYDROGRAPHIQUE
de la Ville de
GAND.

Annexé au Rapport du
Collège des Bourguestre et Echevins
du Octobre 1862.

pen, die in Gent wilden aanleggen of door de stad varen, een vierde van hun lading graan, dat uit Artesië kwam, moesten afladen in de Gentse binnenhaven "tusschen de twee bruggen" (Sint-Michielsbrug en Grasbrug); na een tweetal weken mocht de eigenaar het graan verkopen.

In de steden van Vlaanderen en ook te Gent ontstond reeds vroeg een bloeiende lakennijverheid, waarvan de producten over een groot deel van Europa werden verspreid. Vlaanderen had echter onvoldoende grondstof - hier dus wol - en deze vond men overvloedig in Engeland. Een goede verbinding tussen Gent en de zee was belangrijk en hiervoor was de Nederschelde om talrijke redenen ongeschikt. Alzo werd het Lievekanaal gegraven, dat Gent verbond met Damme aan het Zwin. In 1269 was het kanaal voltooid.

In de vijftiende eeuw zullen verschillende factoren samenwerken - de verzanding van het Zwin, de achteruitgang van de lakennijverheid - waardoor het Lievekanaal zijn belang zal verliezen.

In de vijftiende eeuw ontwikkelt zich nu de lijnwaadnijverheid; het lijnwaad wordt wel bijna uitsluitend op het platteland geproduceerd, maar Gent wordt een voornaam handelscentrum. Ruw vlas moet ingevoerd worden uit het buitenland, zelfs van uit Rusland en weer zoekt Gent een verbinding met de zee. Op 3 februari 1547 geeft Keizer Karel, die zijn geboortestad nochtans in 1539 ernstig had gestraft - de toelating om de stad te verbinden met de Braakman aan de Schelde. De werken worden snel uitgevoerd en op 4 april 1563 kon het eerste zeeschip tot Gent varen en in het Kuipgat aanleggen. De vaart werd Sassevaart genaamd. (zie Fris blz. 185) Helaas, kort daarop zal de tachtigjarige oorlog uitbreken als gevolg van de godsdienstoorlogen en het kanaal wordt onbruikbaar.

Met Albrecht en Isabella en het Twaalfjarig Bestand komt wat verademing. Het economisch leven herneemt en het landsbestuur beslist Gent door een kanaal te verbinden met Brugge (1613-1619), dat op zijn beurt verbonden wordt met Oostende. Pas in 1751 zal men de Brugse vaart verbinden met de Leie en de Coupure graven. Op 27 december 1753 werd de Coupure plechtig ingehuldigd : een Frans schip komende van Nantes langs Oostende en geladen met wijn, voer de Gentse haven binnen. Het graven van de Coupure had voor gevolg, dat de stenen bruggen op de Leie moesten vervangen worden door houten draaiende bruggen. (zie Fris blz. 275).

Onder het Frans bewind en tijdens het Verenigd Koninkrijk zal de nijverheid te Gent zich snel ontwikkelen (katoennijverheid, metaalnijverheid). Er is behoefte aan een goede verbinding met de zee. De een-

voudigste oplossing is het graven van het kanaal van Terneuzen. Begonnen in 1825 werd het kanaal ingehuldigd op 18 november 1827. Door dit kanaal wordt de afstand Gent - zee over Antwerpen van 170 km. herleid tot 55 km.

In 1828 wordt het Dok gegraven en verbonden met de Schelde. (achter de Dampoortstraat).

Tot hier een vlugge schets van de geschiedenis van de Gentse waterlopen tot 1860. Intussen was de Oude Schelde door de aanleg van het station in 1837 op sommige plaatsen overwelfd.

Een punt moeten we nog bespreken : de balksluizen en sassen. Op het hydrografisch plan van 1862 zien we een elftal sluizen. Een van de doeleinden van deze sluizen was in geval van oorlog de omgeving van Gent onder water te zetten. Dit gebeurde bij voorbeeld in september 1380 tijdens de strijd tussen Gent en Lodewijk van Male. "Les Gantois avaiant fermé leurs vannes et écluses et tout le pays jusqu'à plusieurs lieues à l'entour était sous eau" schrijft Fris. (blz. 83) Dit was ook het geval in december 1708, toen de stad Gent, die bezet was door Franse troepen, belegerd werd door de geallieerden tijdens de Spaanse successieoorlog. Op het hierbij gereproduceerd plan "Plan de la ville et citadelle de Gand qui fut assiégée par les hauts alliés le 18 décembre 1708 où l'on ouvrit la tranchée aux trois attaques le 24 et qui capitula la nuit de 20 au 31 du même mois" (595 mm op 460 mm groot) en verschillende malen werd uitgegeven zijn de onderwaterzettingen duidelijk te zien. We durven de aandacht van de lezers vragen voor dit plan van Gent, dat zeer duidelijk Gent toont bij de aanvang van de 18de eeuw; tientallen gebouwen zijn duidelijk afgebeeld. We bemerken ook de talrijke windmolens, de stadspoorten, de kloosters en abdijen.

Op het hydrografisch plan zien we aan de Beneden-Schelde de tekst "Ecluse à Sas et Barrage projetés" alsook "partie à combler". De schepen van openbare werken de Maere-Limnander had bij de gemeenteraad een rapport ingediend, waarbij werd voorgesteld een sas te bouwen op de Beneden-Schelde in de Heirnis. In de motivering wijst de schepen er op, dat de talrijke sluizen zeer hinderlijk zijn voor de scheepvaart. De schepen, die de Schelde afvaren, moeten langs de Ketelvest en de Leie om zo terug in de Schelde te komen : deze weg is vier km. lang en telt tien bruggen. "Evidemment, dans le siècle où nous sommes, où tout tend vers la suppression des obstacles, douanes, octrois, barrières, où l'on poursuit pour ainsi dire l'annihilation des distances, où la célérité est devenue une loi impérieuse de toute vie commerciale, un tel état de choses n'a plus de raison d'être". De nieuwe

PLAN
DE
LA VILLE et CITADELLE
DE GAND

Qui fut assiégé par les Français
Alliés le 28 Décembre 1708, ou l'on
ouvrit la tranchée aux trois Heures
du jour le 22 et qui capitula la nuit du
30 au 31 du même mois

A. B. N. de la Ville. A. B. C. D. E. F. G. H. I. J. K. L. M. N. O. P. Q. R. S. T. U. V. W. X. Y. Z. AA. AB. AC. AD. AE. AF. AG. AH. AI. AJ. AK. AL. AM. AN. AO. AP. AQ. AR. AS. AT. AU. AV. AW. AX. AY. AZ. BA. BB. BC. BD. BE. BF. BG. BH. BI. BJ. BK. BL. BM. BN. BO. BP. BQ. BR. BS. BT. BU. BV. BW. BX. BY. BZ. CA. CB. CC. CD. CE. CF. CG. CH. CI. CJ. CK. CL. CM. CN. CO. CP. CQ. CR. CS. CT. CU. CV. CW. CX. CY. CZ. DA. DB. DC. DD. DE. DF. DG. DH. DI. DJ. DK. DL. DM. DN. DO. DP. DQ. DR. DS. DT. DU. DV. DW. DX. DY. DZ. EA. EB. EC. ED. EE. EF. EG. EH. EI. EJ. EK. EL. EM. EN. EO. EP. EQ. ER. ES. ET. EU. EV. EW. EX. EY. EZ. FA. FB. FC. FD. FE. FF. FG. FH. FI. FJ. FK. FL. FM. FN. FO. FP. FQ. FR. FS. FT. FU. FV. FW. FX. FY. FZ. GA. GB. GC. GD. GE. GF. GG. GH. GI. GJ. GK. GL. GM. GN. GO. GP. GQ. GR. GS. GT. GU. GV. GW. GX. GY. GZ. HA. HB. HC. HD. HE. HF. HG. HH. HI. HJ. HK. HL. HM. HN. HO. HP. HQ. HR. HS. HT. HU. HV. HW. HX. HY. HZ. IA. IB. IC. ID. IE. IF. IG. IH. II. IJ. IK. IL. IM. IN. IO. IP. IQ. IR. IS. IT. IU. IV. IW. IX. IY. IZ. JA. JB. JC. JD. JE. JF. JG. JH. JI. JJ. JK. JL. JM. JN. JO. JP. JQ. JR. JS. JT. JU. JV. JW. JX. JY. JZ. KA. KB. KC. KD. KE. KF. KG. KH. KI. KJ. KL. KM. KN. KO. KP. KQ. KR. KS. KT. KU. KV. KW. KX. KY. KZ. LA. LB. LC. LD. LE. LF. LG. LH. LI. LJ. LK. LL. LM. LN. LO. LP. LQ. LR. LS. LT. LU. LV. LW. LX. LY. LZ. MA. MB. MC. MD. ME. MF. MG. MH. MI. MJ. MK. ML. MM. MN. MO. MP. MQ. MR. MS. MT. MU. MV. MW. MX. MY. MZ. NA. NB. NC. ND. NE. NF. NG. NH. NI. NJ. NK. NL. NM. NO. NP. NQ. NR. NS. NT. NU. NV. NW. NX. NY. NZ. OA. OB. OC. OD. OE. OF. OG. OH. OI. OJ. OK. OL. OM. ON. OO. OP. OQ. OR. OS. OT. OU. OV. OW. OX. OY. OZ. PA. PB. PC. PD. PE. PF. PG. PH. PI. PJ. PK. PL. PM. PN. PO. PP. PQ. PR. PS. PT. PU. PV. PW. PX. PY. PZ. QA. QB. QC. QD. QE. QF. QG. QH. QI. QJ. QK. QL. QM. QN. QO. QP. QQ. QR. QS. QT. QU. QV. QW. QX. QY. QZ. RA. RB. RC. RD. RE. RF. RG. RH. RI. RJ. RK. RL. RM. RN. RO. RP. RQ. RR. RS. RT. RU. RV. RW. RX. RY. RZ. SA. SB. SC. SD. SE. SF. SG. SH. SI. SJ. SK. SL. SM. SN. SO. SP. SQ. SR. SS. ST. SU. SV. SW. SX. SY. SZ. TA. TB. TC. TD. TE. TF. TG. TH. TI. TJ. TK. TL. TM. TN. TO. TP. TQ. TR. TS. TU. TV. TW. TX. TY. TZ. UA. UB. UC. UD. UE. UF. UG. UH. UI. UJ. UK. UL. UM. UN. UO. UP. UQ. UR. US. UT. UY. UZ. VA. VB. VC. VD. VE. VF. VG. VH. VI. VJ. VK. VL. VM. VN. VO. VP. VQ. VR. VS. VT. VU. VV. VW. VX. VY. VZ. WA. WB. WC. WD. WE. WF. WG. WH. WI. WJ. WK. WL. WM. WN. WO. WP. WQ. WR. WS. WT. WU. WV. WW. WX. WY. WZ. XA. XB. XC. XD. XE. XF. XG. XH. XI. XJ. XK. XL. XM. XN. XO. XP. XQ. XR. XS. XT. XU. XV. XW. XX. XY. XZ. YA. YB. YC. YD. YE. YF. YG. YH. YI. YJ. YK. YL. YM. YN. YO. YP. YQ. YR. YS. YT. YU. YV. YW. YX. YY. YZ. ZA. ZB. ZC. ZD. ZE. ZF. ZG. ZH. ZI. ZJ. ZK. ZL. ZM. ZN. ZO. ZP. ZQ. ZR. ZS. ZT. ZU. ZV. ZW. ZX. ZY. ZZ.

1. S. Laurent Kerk	2. S. Michael Kerk	3. S. Martin Kerk	4. S. Peter Kerk	5. S. Paulus Kerk	6. S. Salvator Kerk	7. S. Johannes Kerk	8. S. Nicolaas Kerk	9. S. Lambertus Kerk	10. S. Godefridus Kerk	11. S. Adelbertus Kerk	12. S. Amandus Kerk	13. S. Agathe Kerk	14. S. Margareta Kerk	15. S. Katerina Kerk	16. S. Barbara Kerk	17. S. Ursula Kerk	18. S. Apollonia Kerk	19. S. Helena Kerk	20. S. Maria Kerk	21. S. Jozeph Kerk	22. S. Jozeph Kerk	23. S. Jozeph Kerk	24. S. Jozeph Kerk	25. S. Jozeph Kerk	26. S. Jozeph Kerk	27. S. Jozeph Kerk	28. S. Jozeph Kerk	29. S. Jozeph Kerk	30. S. Jozeph Kerk	31. S. Jozeph Kerk	32. S. Jozeph Kerk	33. S. Jozeph Kerk	34. S. Jozeph Kerk	35. S. Jozeph Kerk	36. S. Jozeph Kerk	37. S. Jozeph Kerk	38. S. Jozeph Kerk	39. S. Jozeph Kerk	40. S. Jozeph Kerk	41. S. Jozeph Kerk	42. S. Jozeph Kerk	43. S. Jozeph Kerk	44. S. Jozeph Kerk	45. S. Jozeph Kerk	46. S. Jozeph Kerk	47. S. Jozeph Kerk	48. S. Jozeph Kerk	49. S. Jozeph Kerk	50. S. Jozeph Kerk
--------------------	--------------------	-------------------	------------------	-------------------	---------------------	---------------------	---------------------	----------------------	------------------------	------------------------	---------------------	--------------------	-----------------------	----------------------	---------------------	--------------------	-----------------------	--------------------	-------------------	--------------------	--------------------	--------------------	--------------------	--------------------	--------------------	--------------------	--------------------	--------------------	--------------------	--------------------	--------------------	--------------------	--------------------	--------------------	--------------------	--------------------	--------------------	--------------------	--------------------	--------------------	--------------------	--------------------	--------------------	--------------------	--------------------	--------------------	--------------------	--------------------	--------------------

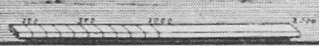
Rensselaerswyck

- A. Attaque des Ouvrages à la Porte des Parcs commencée le 29 Décembre et continuée jusqu'à la nuit du 30 au 31 de l'An 1708
- B. Les deux Ouvrages de la Franche avec la Parallèle tirés la nuit du 29 au 30 du même mois
- C. Les deux Ouvrages de la Franche et la Parallèle de l'Attaque de vant la Citadelle achevés la nuit du 29 au 30
- D. Ouverture de la seconde Attaque à la Porte de l'Empereur avec la Parallèle tirée la même nuit
- E. Les deux également poussés à la première Attaque la même nuit
- F. Travaux faits à la première Attaque la nuit du 26 au 27
- G. Travaux poussés la même nuit à la seconde et troisième Attaque. On commença aussi cette même nuit avec deux premières Attaques les Batteries à Canons et à Mortiers
- I. Deux Redoutes achevés la nuit du 27 au 28 à la troisième Attaque
- K. L. M. Travaux poussés aux trois Attaques la nuit du 28 au 29 et 30. On mit aussi pendant ce temps les Batteries en état. Ce qui obligea l'Ennemy de battre la chamade.

A. Bruegel des C. N. F. del.

Inondation

Inondation

19 Cappel	29 Meyken huyt	39 Praven Nigg	49 Yash mere	59 Ibrauen bragge	69 Nieu bragge	79 Walpoort
20 gh-Blaet Cappel	30 Praven of Nieuw huyt	40 Stade huyt	50 Ghuyfcken	60 Resolicten bragge	70 Wanaers bragge	80 Ketselpoort
21 huyt	31 Middelius Nieuw huyt	41 Bejorc	51 Graeplicht	61 Kaygat	71 Teris bragge	81 S' Jacobs en S' Jan
22 Cappel	32 Taush huyt of Nieuw huyt	42 Cooren mere	52 Dredtboeren bragge	62 Nouten bragge	72 Karmeliten bragge	Satteren huyt
23 Nieuw Nieuw huyt	33 Nieuw huyt of Nieuw huyt	43 Verkeat mere	53 Muhlens bragge	63 Slayrel bragge	73 Macromelien bragge	82 Tas bragge
24 huyt	34 Draven caitel	44 Boezwa mere	54 Gers bragge	64 Wanaers bragge	74 Nieuw huyt	84 Nieuw huyt

sluis zal een aantal bestaande sluizen overbodig maken. Een ander gevolg zal zijn de verdwijning van de watermolen aan de Brabantdam. Het verplaatsen van de sluis van de Braemgaten naar de Heirnis heeft nog een ander gevolg : tot nu lieten de getijden zich voelen tot aan de Braemsluis. Alzo kwam de Schelde aan de wijk Nieuwbrug in de zomer soms droog te liggen. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat deze wijk in 1854 een vierde van de cholera-gevallen telde en in 1859 zelfs een derde van het aantal gevallen.

“L’insalubrité du quartier dont il s’agit (Pont Neuf) s’explique encore par le voisinage du Bas-Escaut, cours d’eau sujet aux alternatives du flux et du reflux et dont les conditions sont telles qu’en été son lit est très-souvent à sec. Les égouts nombreux qui y aboutissent et qui doivent y charrier les eaux ménagères et autres produits, constituent pendant la saison des chaleurs, des foyers d’émanations malsaines, qui de tout temps ont fait de ce quartier un objet de dégoût et de répulsion générale.”

Het rapport van schepen de Maere-Limnander werd goedgekeurd in de gemeenteraad op 28 maart 1863. Het verslag drukt enkel een wens uit, want het bouwen van een nieuwe sluis moet uitgevoerd worden door het Ministerie van Openbare Werken. Het was natuurlijk de bedoeling, dat na het bouwen van de sluis, de schepen die de Schelde zouden afvaren, niet meer zouden gebruik maken van de Ketelvest en de Leie maar langs de Reep doorvaren. Het bouwen van de sluis heeft heel wat jaren op zich laten wachten. Ook aan deze weg waren wel bezwaren (nog drie bruggen) zodat later de stadsgracht tussen de Sint-Lievenspoort en de Keizerpoort werd uitgegraven en zo een korte rechtstreekse verbinding tot stand kwam tussen de Bovenschelde en de beneden-Schelde.

M. VAN GENT

FELIX DE VIGNE

Felix de Vigne werd geboren te Gent op 16 maart 1806. Hij was eerst in de leer bij zijn vader Ignatius de Vigne (1767-1840), die een decoratieschilder was. Daarna werkte hij onder de leiding van Jozef Paelinck te Brussel.

Felix de Vigne legde zich voornamelijk toe op het portret en het historisch genre. We zijn trouwens in de tijd van het romantisme. (H.

F. De Vigne : Foor te Gent. (Copyright : K. Inst. Kunstpatrimonium nr. 35808 B).

F. De Vigne : Hoppeoogst (Copyright : K. Inst. Kunstpatrimonium nr. 118879 B).

Conscience : De Leeuw van Vlaanderen : 1838, Jacob van Artevelde : 1849) Onder de talrijke schilders, die te Gent verbleven beoefenden een tental het historisch genre en de portretkunst, de overigen schilderen hoofdzakelijk huiselijke taferelen en landschappen ook met een romantische inslag.

Enkele gekende werken van F. de Vigne zijn :

Marie van Bourgondië vraagt in 1477 vergiffenis voor haar ministers Hugonet en Humbertcourt. (zie Fris blz. 135)

Filips van Artevelde maakt aan het Gentse volk de vernederende voorwaarden van Lodewijk van Male bekend

Kabinet van de oudheidkundige Goltzius

De Vleeshalle in de middeleeuwen (museum te Kortrijk)

Foor te Gent in de 15de eeuw (Museum Schone Kunsten Gent)

Andere gekende werken zijn : Hoppeoogst (museum Antwerpen), Winteravond (museum Brussel).

Om zich te documenteren maakte de Vigne een aantal reizen in Duitsland, Engeland en Frankrijk en publiceerde het boek "Vade Mecum ou Recueil des costumes du moyen-âge pour servir à l'histoire de la Belgique et des pays circonvoisins" dat een duizend tekeningen van F. de Vigne bevat. Hij illustreerde ook de werken van F.W. Goethals "Lectures relatives à l'histoire des Lettres en Belgique" en "Histoire des Lettres, des Sciences et des Arts". F. de Vigne was leraar aan de Academie voor Schone Kunsten te Gent. Onder zijn voornaamste leerlingen kunnen vermeld worden Lieven de Winne (1821-1880) en zijn schoonzoon Jules Breton (1827-1905). F. de Vigne overleed te Gent op 6 december 1862.

M. VANBERGEN

NIEUW LIEDEKEN

Opgesteld door eene volksvriend van Jacob van Artevelde
Stem : Op het Oorlogs-scheep

Komt Artevelde by u kameraeden
komt, Artevelde gy grooten held
verteld ons nu van u vrome daden
de Gentenars worden gekweld
zy weten niet meer wat beginnen
want iederen is tenden geld

om hun bestaen en hun brood te winnen
komt Artevelde komt onze vriend bis
wy zyn met u gediend.

Wy Artevelde konde 't niet verdragen
wy meinde alle naer Brussel te gaen
om aen den koning brood en werk te vragen
hoord wat zy met ons hebben gedaen
zy hebben ons in 't gevang gesteken
wy moesten ryden in plaets van gaen (in de celwagen)
terwyl de menschen in Vlaender bezweken
refrein

Artevelde laet ons nu weten
wat gy in uwen tyd hebt gedaen
met al die valsche streken
die door de wynbollen zyn begaen
en hoe gy hun hebt leeren danzen
het welk dat men hier niet verstaen
nu hebben zy ook de zelfde kansen
refrein

Artevelde wy zyn niet te vreden
ziet wat er in deze stad word gedaen
wy zyn binnen en buiten de steden
menschen die van honger vergaen
dertig tot veertig sterven op een ure
hoort naer het gezucht en 't getraen
op dag en nacht ten kan niet meer dueren
refrein

Ik Artevelde zal gaen vertellen
hoe ik in mynen tyd hebben gedaen
doet zoo als ik gy Gentschen gezellen
' de (deed) op den vrydag meerkt den trommel slaen
en ging vechten met den Gentschen mannen
die riepen 't is voor 't brood laet ons gaen
zy vreesde geen bloed of geen tirannen
refrein

Voor het sluyten Arteveldes zonnen
ziet dat men u niet meer verleid
denkt op uwe voorgaende bronnen
brekt uwe ketend en voor altyd
en als gy alles hebt vernomen
dat wy met Artevelde zyn daer
roept Artevelde lang leven uw zonnen
refrein

Gent Drukkerij van A. Verbaere, S. Lievenstraat. 3
gezongen door Ch. Minebo op 23 mei '47.

STRAATNAMEN

12. *Graaf Folke Bernadottestraat* : (straat achter het zwembad Rooigem). Geboren te Stockholm op 2 januari 1895. Hij deed in opdracht van het Zweeds Rode Kruis reizen naar Duitsland om de Deense en Noorse gevangenen in de concentratiekampen te bevrijden. In 1948 aangesteld door de Veiligheidsraad om te bemiddelen tussen de jonge staat Israël en de Arabische Staten slaagde hij er in een voorlopige wapenstilstand te bewerkstelligen. Hij werd door terroristen op 17 september 1948 vermoord. De regering van Israël bood in 1950 aan de V.N. haar verontschuldigen aan voor de aanslag. (Jaarboek Winkler Prins 1951 blz. 171).

13. *Bernheimlaan* : (Gentbrugge, laan aan de Oude Brusselsesteenweg). Stafbrevethouder voert hij bij het uitbreken van de oorlog 1914-1918 het bevel over het zevende linieregiment. Op 21 november 1914 werd hij bevorderd tot generaal-majoor en neemt de leiding van de eerste legerdivisie, die de sector van de Dodengang te Diksmuide bezet. Generaal Bernheim overleed op 13 februari 1931. (La Belgique Militaire 22.2.1931).

14. *Alfons Biebuycklaan* : (Gentbrugge : tussen Jules de Saint-Genoisstraat en Peter Benoitlaan). Korporaal in 1877 bij het vijfde linieregiment, doorloopt hij de verschillende graden en wordt bevorderd tot onder-luitenant in 1881. Stafbrevethouder beveelt hij bij het uitbreken van de wereldoorlog het 2de regiment karabiniers. Luitenant-generaal in 1916 beveelt hij de zesde legerdivisie. Bij het bevrijdings-offensief beveelt hij de vijf divisies van de zuidelijke vleugel van het Belgisch leger. Generaal Biebuyck overleed op 28 januari 1944. (La

Belgique Militaire 1925 blz. 279)

15. *Alfons Bijlaan* : te Drongen (?)

16. *Edward Blaesstraat* : (Ledeberg). E. Blaes werd geboren te Gent op 19 oktober 1846. Hij behaalde verschillende eerste prijzen aan het conservatorium te Gent en studeerde daarna nog aan het conservatorium te Brussel en te Antwerpen. In 1871 behaalde hij een eervolle vermelding in de wedstrijd Prijs van Rome. E. Blaes was een tijd dirigent van het orkest van de Minardschouwburg, leidde de stedelijke harmonieën, was kapelmeester in de Sint-Baafskathedraal van 1873 tot 1877. In 1879 werd hij benoemd tot leraar aan het conservatorium te Gent. In 1878 werd hij leraar aan de muziekschool te Ledeberg en in 1885 zal hij er tot directeur worden bevorderd. E. Blaes was een vruchtbaar componist : hij schreef romances, volksliederen, talrijke koren, en een tweetal komische opera's : *De Boeren Vrijage* en *Prullen*. (zie C. Bergmans : *Le Conservatoire Royal de Gand*). Hij overleed in 1909. Het bekendste lied van E. Blaes is wel het *Lied der Klokke Roelandt* op tekst van Th. Coopman.

BIBLIOGRAFIE

HET STADHUIS VAN GENT, WAT IS DAT VOOR EEN DING ?

Een uitzonderlijk, een massa wetenswaardige informatie bevattend boek over ons Stadhuis werd zopas de wereld in gestuurd.

“Het Stadhuis van Gent” - aldus luidt de titel van de omvangrijke studie - is van de hand van Dr. Frieda van Tieghem. De auteur behandelt achtereenvolgens de voorgeschiedenis en de bouwgeschiedenis van het monument, de veranderingswerken en restauraties aan het gebouw aangebracht en de stijlanalyse van de verschillende gevels e.d. Deel I telt 605 blz. waarvan 406 blz. tekst, 296 afbeeldingen en 9 platen.

Deel II, tellende 629 blz. bestaat uitsluitend uit bijlagen. Daarvan 364 blz. vol posten uit de stadsrekeningen en de rest uit documenten van diverse pluimage.

“H.S.V.G.” werd uitgegeven door de Koninklijke Academie v. Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten (klasse der Schone Kunsten) : Paleis der Academiën, Hertogsstraat 1, 1000 Brussel.

Hoeft het gezegd dat Van Tieghems werk een ware goudmijn uitmaakt waaruit naar hartelust en zonder mate kan geput worden ?

De prijs van de volledige studie ligt - jammer genoeg - hoe kan het trouwens anders ? - aan de hoge kant : 4900 F. Voor ons een geldige reden om er in de nabije toekomst in Ghendtsche Tydinghen meer dan eens op terug te komen.

ALMANAKKEN EN KALENDERS

De Gentse Universiteitsbibliotheek heeft ons weer eens op een belangrijk document vergast.

In 1967 publiceerde ze een "Inventaris van Nieuws-, vak- en kiesbladen" geschreven door Dr. F. Vandenhole, bibliothecaris, een boek van 501 blz. In 1977 verscheen van het werk een aanzienlijk vermeerderde uitgave : 676 blz. In hetzelfde jaar 1967 kregen we een "Inventaris der kaarten en globes" samengesteld door Mevr. Milis-Proost, bibliothecaresse. Een eindeloze opsomming van kaarten en plattegronden van overal; Gent spant - natuurlijk - de kroon met 464 nummers. Als nummer 3 in de reeks, voor Gent en de Gentse geschiedenis van groot belang zijnde, inventarissen verscheen heel onlangs een "Inven-

Het kalenderblad voor de maand mei uit "Der Scaepherders Kalengier. Antwerpen by Willem Vorsterman 1516".
Gekleurde houtsnede.

Mei is de maand voor de vrijers. De Tweelingen geven het goede voorbeeld. Vergelijk het plooienspel van het kleeid der vrouw met dat van de Maagd van Gent van Robert de Keyserre, 1513. (Brussel, K.B. II 54946/A)

taris van Almanakken en Kalenders” door Dr. F. Vandenhole : 188 blz. De almanakken e.d. zijn steeds stiefmoederlijk behandeld geweest. Wel wijdden A. Warzée (1852) en G. Zech-Du Biez (z.d.) werken aan die petieterige drukwerkjes en verschenen in enkele hoofdzakelijk volkskundige tijdschriften wat beknopte annotities, een volwaardige studie van die dingen mocht tot nog toe niet van de pers komen. Een zeldzame uitzondering maakte Lic. R. Berckmoes van wie in het Kultureel Jaarboek 1968 voor de Provincie Oost-Vlaanderen van blz. 217 tot 247 een lezenswaardige “Bijdrage tot de Studie van de Almanak” opgenomen werd. Zijn boek besloot hij met de opgave van een “Lijst van Gentse Almanakken”. Het materiaal dat hij bijeenraapte in de G.U.B. en in de Bibliotheek van het Museum voor Volkskunde, rangschikte hij volgens de naam van de drukkers van de boekjes. Daar het beslist de bedoeling van de auteur niet was naar volledigheid te streven is die lijst voor de vorser, jammer genoeg, van minder betekenis. Dr. Vandenhole daarentegen somt *wel* al de almanakken en kalenders op die in de G.U.B. en in de seminaries bewaard worden. Vanzelfsprekend zijn de buitenlanders zeer in de minderheid. Wat ons land betreft zijn het natuurlijk de grote steden die het voor het zeggen hebben. Brugge komt voor de dag met 51 titels; Antwerpen met 91; Brussel met 170. Als we voor Gent eventjes 343 titels tellen wil dat zeggen dat het aantal voorhanden zijnde exemplaren gerust met 2 mag verme-

Het kalenderblad voor de maand mei uit “Den grooten Gendschen comptoir almanach voor het jaar Ons Heere Jesu Christi MDCCLX. Door Mr. God gaf van Trauwenraede, Mathematicus”. Gendt 1760.

Let op het vrijerspaar, de vrijende Tweelingen, de vrijende duifjes, de bloemen plukkende Cupido. (G.U.B. : G 1818)

Het kalenderblad voor de maand mei uit de "Calendrier des Bergères, 1499."

Het paar vrijt al paardrijdend : de heer (jager) met de valk op de hand; de dame met de meitak in de hand : "Au vert bois va querir le may" luidt het in de tekst. (Paris. B.N. Impr. 93185)

nigvuldigd worden want sommige titels dekken een rijke lading zijnde het aantal jaargangen van een almanak. Als oudste exemplaar (de plakalmanakken buiten rekening gehouden) dagtekent van 1661 "Almanach ofte Waer-Zeggheer Voor het Jaer ons Heeren Jesu Christi M. DC. LXI Ghemaectt ende ghecalculeert ... door Mr. Ioannes Willemsens Mathematicus..." Volledigheidshalve wijs ik erop dat het Museum voor Volkskunde in het bezit is van de jaargang 1658.

Dr. Vandenhole's werk, dat we terecht een monnikenwerk mogen noemen, streeft *wel* naar volledigheid. Het is dan ook onuitputtelijke bron voor wie zich wil verdiepen in de studie van de kleine drukwerkjes. Om slechts een facet van het probleem te noemen : in plaats van uit te gaan van de drukkers ware het even belangwekkend uit te gaan van de verschillende "mathematici". Prof. Dr. K. G. van Acker drukt zich in het Woord Vooraf dat hij voor Vandenhole's studie schreef aldus uit : "De Inventaris beantwoordt daarenboven nog aan de thans levendige belangstelling voor al het materiaal dat voor het onderzoek van onze maatschappij onontbeerlijk is. Het gaat hierbij om de kennis van het bronnenmateriaal dat de vorser, hij weze historicus, socioloog, economist, ... dient te kunnen gebruiken."

We kunnen niet anders dan die woorden voor de onze nemen maar bovendien de wens uitspreken dat iemand Dr. Vandenhole nadoet, maar dan met de inhoud van andere depots : de voornoemde bibl. Mus. Volksk.; het Rijksarchief dat ook mag meetellen.

M. v. W.

TE GENT

1. In 1978 produceerde Sidmar 2 127 000 ton ruwijzer en 2 688 000 ton staal, wat een groei betekent van 16 % in vergelijking met de productie in 1977. Het omzetcijfer bedroeg een 22 miljard en de personeelslasten bedroegen een goede vijf miljard. In 1978 waren bij Sidmar 6095 personeelsleden tewerkgesteld. Het boekjaar sloot voor het eerst sedert drie jaar met een winst van 33 miljoen.

2. Voor 1978 had de Maatschappij voor Intercommunaal Vervoer Gent een inkomst van 220 miljoen, de uitgaven bedroegen 552 miljoen, wat een verlies geeft van 331,8 miljoen. De M.I.V.G. telde 320 personeelsleden. Het aantal reizigers blijft afnemen.